

dotyky

slovenské

ročník XVI číslo 9 september 2011

cena: 18 Kč/0,6 €

Čože je to päťdesiatka?

(str. 5)

Pohoda v novom šate

(str. 6-7)

Za Štefanom Drugom

(str. 10)

Výročie úmrtia M. Benku

(str. 24)

**Stále
vyťažný
skladateľ
a spevák**

*Vašo
Patejdl*

Ked' sa povie zahraničný Slovák

Vladimír Skalský

... vlastne už titulok je zľahučka *politicky nekorektný*. Presadil sa totiž termín *Slovák žijúci v zahraničí*. Myslím si, že trochu na škodu veci, pretože existuje kvalitatívny rozdiel medzi tým Slovákom, ktorý na kratšiu, či dlhšiu obmedzenú dobu žije v zahraničí, a Slovákom, ktorého domov je mimo Slovenska, ktorý je skutočným zahraničným Slovákom. Tento drobný terminologický chaos, ktorý sa občas premieta aj do dotlačnej a inej politiky voči krajanom, však nie je tým najdôležitejším, o čom by som chcel písať...

ILUSTRÁCIA: LADISLAV HOJNÝ

Mnohokrát som zdôrazňoval, že v zahraničí žije tretina slovenského národa. Podľa oficiálnych odhadov, s ktorými pracuje slovenská vláda, sú to vyše dva milióny ľudí. Najviac v USA, druhá najväčšia komunita, takmer 400-tisícová, žije práve v Česku. Výsledky sčítania z tohto roka možno odhady mierne upraví, kvalitatívne sa však nezmení nič.

Kto teda sú zahraniční Slováci? Otázka to nie je triviálna. Ako predseda Svetového združenia Slovákov v zahraničí zastupujem stovku členských organizácií v 24 krajinách sveta, stretol som sa s krajanmi i z mnohých iných, vari dvadsiatku komunit som osobne navštívil, sám som súčasťou jednej z nich, keďže celý svoj dospelý život, 21 rokov, žijem v Prahe. I v tomto čísle Slovenských dotykov je reportáž z jubilejných päťdesiatych Slovenských národných slávností vo Vojvodine, severnej časti Srbska. Tesne pred napísaním tohto úvodníka som sa vrátil z cesty za Slovákami v Nórsku. Reportáž odtiaľ bude v obsahu ďalšieho čísla nášho mesačníka, ako boli pred ňou reportáže z krajín blízkych ako Poľsko, Ukrajina, Maďarsko, Rakúsko, Rumunsko, vzdialenejších

ako Francúzsko, Belgicko i vzdialených ako USA, či Izrael.

Mal by som teda vedieť, kto zahraniční Slováci či Slováci žijúci v zahraničí sú.

Zákon o Slovákoch žijúcich v zahraničí (číslo 474 z roku 2005), ktorý by naozaj bolo treba čo najskôr novelizovať, ponúka trochu kostrbatú definíciu: Slovákom žijúcim v zahraničí je podľa neho každá osoba, ktorá nemá trvalý pobyt na území SR, a je štátnym občanom Slovenskej republiky, alebo nie je štátnym občanom Slovenskej republiky, ale uchováva si národné povedomie, a on alebo jeho predok v priamom rade má slovenskú národnosť. Odhliadnime od tejto nesympaticky znejúcej „právničiny“, a skúsme zhrnúť po slovensky, kto Slováci žijúci v zahraničí sú. Predovšetkým, je to celý rad veľmi rozdielnych skupín ľudí.

Ak sa na to pozrieme chronologicky, nemôžeme nezačať dolnozemske Slovámi, ktorí sa pred troma stovkami rokov vybrali osídliť územia na juhu vtedajšieho Uhorska, vyludnené po vyhnaní Turkov. Dorazili najprv na územie dnešného južného Maďarska, odtiaľ pred štvrt' tisícročím pokračovali ďalej, do Srbska, Rumunska, Chorvátska. Ide o kompaktné žijúcu komunitu, ktorá si obdivuhodne uchováva jazyk, kultúru i povedomie, kde funguje slovenské školstvo i neuveriteľné množstvo ďalších slovenských inštitúcií. Zachovaniu identity napomohla i náboženská odlišnosť - väčšinu tamojších Slovákov totiž tvoria luteráni, sú však i výnimky, napríklad katolíci v rumunskom pohorí Bihar. V zahraničí sa ocitli s rozpadom Rakúska-Uhorska, spolu so Slovámi na severe Maďarska, história ktorých je odlišná, či so Slovámi v Rakúsku. Ďalšou skupinou bolo masívne vystaňovalectvo do zámoria, teda do USA, Kanady, ale aj do Južnej Ameriky, predovšetkým do Argentíny, od konca devätnásteho storočia, posilnené v rokoch veľkej hospodárskej krízy. Pred druhou svetovou vojnou a počas nej potom utekali antifasisti a najmä Židia. Po nej nielen ľudia, spojení s režimom vojnového slovenského štátu, ale aj tí, ktorí sa pomerne jasnozrivo obávali prítomnosti sovietskej armády a jej dôsledkov. Popritom sa samozrejme udiali aj dve územné straty, ktoré dostali do zahraničia ďalších Slovákov - tých na niekdajšej Podkarpatskej Rusi, teda dnešnej Zakarpatskej Ukrajine, i tých v obciach severnej Oravy a Spiša, ktoré pripadli Poľsku (tento pohyb hraníc nastal už i predtým). A potom prišla emigrácia demokratickej a podnikateľskej elity po roku 1948, ďalší veľký exodus po vstupe sovietskych vojsk do ČSSR, teda po roku 1968. Emigrovalo sa predovšetkým do USA, Kanady,

Austrálie, masívne do krajín západnej Európy, nezanedbateľná skupina ľudí napríklad aj do Izraela. Popritom sa do zahraničia dostávali Slováci i legálnym vystaňovaním, vrátane sobášov. A po roku 1989 sa hranice otvorili, mnoho občanov Slovenska migrovalo a migruje za prácou, za štúdiom, za rodinou. Najmladšou komunitou sme vlastne my, Slováci v Česku, keďže sme sa v zahraničí ocitli zo silvestrovského večera 1992 na novoročné ráno 1993.

Ak by sme to zhrnuli z trošku iného zorného uhla, Slováci v zahraničí sú aj tí, ktorí sa tam už narodili, ale v rodine a v duši si uchovávajú kus slovenskosti, napríklad na Dolnej zemi aj viac než desať generácií. Sú to aj tí, čo sa ocitli v zahraničí v dôsledku štátoprávnych zmien a posúvania hraníc, rovnako však i tí, ktorí sa vystaňovali do zahraničia - bežali cez hranice, nevrátili sa zo zázjazu, alebo odišli bez problémov, to záleží od obdobia i okolností.

(pokračovanie na strane 4)

DOBRÁ SPRÁVA O NOVELE

Neraz prepadám skepse, že sú okolo nás v posledných rokoch len samé zlé správy, ktorými sme, žiaľ, denne zavalení, denne ich počúvame i čítame. Občas sa však stane, že medzi nimi prebleskne ako snežný lúč aj niečo pozitívne, niečo, čo človeka vyložené poteší a zahreje. Takouto snežnou správou pre mňa bola informácia zo slovenskej tlače, ktorá hovorila o tom, že sa na svet chystá poslanceká novela súčasného zákona o občianstve, teda zákona, ktorý neumožňoval slovenským občanom vlastniť viacero pasov. Mnohí z nás, Slovákov v Česku a Čechov na Slovensku, majú doklady české i slovenské, ale to bola špeciálna záležitosť obdobia okolo rozdelenia Česko-Slovenska. Slovenskí poslanci sa zhodli na tom, že chcú po novom umožniť viacero občianstiev, pravda však, že len na základe štandardných medzinárodných princípov, ako je napríklad rodinná väzba alebo dlhší pobyt v inej krajine. Líder KDH Ján Figel sa vyslovil, že súčasnú situáciu už považuje za neudržateľnú. Ľudia, ktorí si žiadajú iné občianstvo než slovenské (týka sa to napríklad už asi stovky Maďarov žijúcich na juhu našej krajiny), však v žiadnom prípade nevyjadrujú vôľu, že by chceli zároveň stratiť slovenské občianstvo. Pre nás je dobré, že táto novela sa bude napokon týkať aj mnohých Slovákov, ktorí žijú a pracujú v Čechách, radi by získali české občianstvo, ale nechcú sa vzdať slovenského, čo doposiaľ nebolo možné. Takže, ako vravím, aj dobrá správa môže byť zaujímavá a stojaca za povšimnutie. Verme preto, že sa čoskoro dočítame aj o tom, či sa vskutku aj zrealizovala...

Naďa Vokušová

Modrá karta cudzincom

Modrá karta Únie, ktorá má uľahčiť prístup pre vysokokvalifikovaných pracovníkov z tretích krajín, možno bude čoskoro platiť aj na Slovensku. V návrhu zákona o kontrole hraníc a pobyte cudzincov, ktorý schválila vláda, to navrhuje Ministerstvo vnútra. Uvedená karta bude oprávňovať držiteľov z tretej krajiny vstúpiť, zdržiavať sa a pracovať na území SR po dobu, na akú mu bola policajným útvaram vydaná. Požiadať si o ňu môže osoba, prijatá na pracovnú pozíciu na Slovensku s občianstvom v nečlenskej krajine, od ktorej sa vyžaduje vyššia odborná kvalifikácia. „Vyššou odbornou kvalifikáciou sa rozumie kvalifikácia preukázaná dokladom o vysokoškolskom vzdelaní alebo dokladom o vykonaní viac ako päťročnej odbornej praxe v príslušnej oblasti, ktorá je na úrovni porovnateľnej s vysokoškolským vzdelaním, ktorý bol vydaný podľa osobitného predpisu,“ uvádza sa v návrhu zákona. Podmienkou je aj budúca výška platu záujemcov o takúto kartu. Žiadajúci cudzinec musí mesačne zarábať najmenej 1,5-násobok priemernej mesačnej mzdy v hospodárstve SR v príslušnom odvetví. Doba platnosti takejto karty by mala byť tri roky. Ak je však obdobie trvania pracovného pomeru kratšie, policajný útvar udelí modrú kartu na obdobie trvania pracovného pomeru predĺžené o 90 dní. Žiadosť o vydanie predmetného dokladu by mala stáť 165,50 eura.

Za alimenty bez vodičského

Exekútori na Slovensku môžu na základe novely, platnej od apríla 2009, vydať príkaz na zadržanie vodičského preukazu tomu, kto si neplní súdom uloženú povinnosť platiť výživné. Polícia každý rok

vyšetrjuje a dokumentuje približne 8000 prípadov neplatenia výživného. Do mája tohto roku dostali policajti od exekútorov viac návrhov na zadržanie vodičských preukazov pre neplatenie výživného ako za celý minulý rok. Bolo ich 1785. Na základe týchto návrhov zadržali 840 vodičských oprávnení. Informovala hovorkyňa Prezídia Policajného zboru Denisa Baloghová. „Po pominutí dôvodov na zadržanie vodičských preukazov bolo 73 vrátených,“ povedala hovorkyňa. V roku 2010 prišlo na políciu 1484 návrhov na zadržanie vodičského oprávnenia pre nezaplatenie výživného. „Zadržali sme 623 vodičských preukazov. Po pominutí dôvodov na zadržanie vodičských preukazov bolo 156 vrátených,“ informovala hovorkyňa.

Podpisy za slovenčinu

Slovenskej národnej strane sa doteraz podarilo zozbierať viac ako polovicu podpisov, potrebných na vypísanie referenda o používaní slovenského jazyka ako výlučného úradného jazyka bez výnimky na celom území Slovenska. „Máme vyzbieraných približne 184 000 podpisov. Vedenie SNS vyjadrilo určitú kritiku do vlastných radov, predovšetkým svojim okresným funkcionárom, pretože sme očakávali rýchlejší postup ich zbierania, ale uvedomujeme si, že to bolo do značnej miery spôsobené prázdninovým obdobím,“ skonštatoval predseda SNS Ján Slota. Zároveň vyjadril presvedčenie, že do konca novembra vyzbierajú potrebných 350 000 platných podpisov. „Chceme ich mať aspoň 400 000, keby boli niektoré neplatné. Vyzývame celú slovenskú verejnosť, aby sa aktívne zúčastnila na tejto petičnej akcii, lebo sme presvedčení, že toto je jeden zo základných kameňov udržania slovenskej štátnosti aj v podtexte toho, čo sa deje na južnom Slovensku,“ zdôraznil Slota. Slováci by si mali podľa neho uvedomiť, že na juhu Slovenska je

fakticky maďarská politická autonómia. „Preto sa pán premiér Orbán takým drzým, arogantným spôsobom rozťahuje na južnom Slovensku a politické subjekty ako SMK alebo Most-Híd sa chcú sťažovať na Ústavnom súde. Presadením tohto referenda štátotvorný národ ukáže predovšetkým veľkomadžarským šovinistom, že žijeme v suverénnej Slovenskej republike a nie je tu nijaký ďalší štátotvorný národ,“ dodal predseda SNS.

Drogy o vyše polovicu

Slovenská polícia odhalila v prvom polroku tohto roka 1001 prípadov neoprávneného prechovávanía omamných, psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov pre vlastnú potrebu. Oproti roku 2010 sa tak počet zaznamenananej trestnej činnosti zvýšil takmer o polovicu. V prvom polroku minulého roka zaznamenala polícia 661 prípadov. Hovorca Prezídia Policajného zboru v Bratislave Michal Slivka uviedol, že až polovica odhalenej drogovej trestnej činnosti bola evidovaná v Bratislavskom kraji. Polícia tu riešila celkovo 520 prípadov. V prípade ďalších drogových trestných činností prevládala výroba omamných látok v Trenčianskom kraji, obchodovanie s nimi a ich prechovávanie zase v Bratislavskom kraji. Šírenie toxikománie ostáva príznačné pre východ Slovenska, keďže viac ako polovica prípadov bola zaznamenaná v Košickom či Prešovskom kraji. Podľa Imricha Šteliara z Národného monitorovacieho centra pre drogy je drogová problematika odsúvaná na okraj záujmu. „Žiaľ, v súčasnosti riešenie drogového problému na Slovensku nie je prioritou vládneho programu, čomu zodpovedá aj skutočnosť, že pre túto oblasť nie je určený politický reprezentant. To v doterajšom vývoji Slovenskej republiky nemá precedens,“ upozornil. Dôvodom podľa neho môže byť aj skutočnosť, že drogový problém na Slovensku nie je vnímaný ako príliš vypuklý.

... rozum zostáva stáť

Z letného zápisníka Ďurka Pražiaka

Kdesi za obzorom sa už blýska a hrmí, dvíha sa vietor a prach. Občas nám sem spoza kopcov prileťi za hrst' pokrkváných papierov s načmáranými a hrubo podčiarknutými červenými ciframi. Z oblohy pršia slimáky, žaby, ba aj kapustové hlavy. Svetobežníci pri ohniskoch tlmennými hlasmi šíria znepokojivé zvesti o tom, čo tam ďaleko videli na vlastné oči - na nebi sa vraj začalo pomaly krútiť obrovské koleso tornáda.

Veru tak. Veľké dejiny už zase visia vo vzduchu a chystajú sa zatočiť s nami, ako sa na ne patrí, až sa ten ich šialený lievik dotkne zeme. Ale kto by sa u nás pre toto znepokojoval, kto by si tu už teraz kvôli tomu lámal hlavu, však? Lietajú nám tu už azda škridle zo strechy? Či nebudaj celé domy aj s hypotékami? Vytrhlo nám to už azda jablone v záhrade, vyvrátilo chlievy aj so stodolou? Robia azda naše autá saltá mortale na dovolenkovyjn cestách? No vidíte! Aj keby ako bolo, nejako už len bude, povedal klasik. A toho sa držme. A venujme sa v pokoji tomu nášmu malému, privátnemu, dejiny - nedejiny.

Aj keď, teda, nezaznamenať niektoré znepokojivé veci z okraja tornáda nemožno. Napríklad, že tradičný národný výstup Slovákov na našu legendárnu horu Kriváň sprevádzala, citujem: „nepriazeň počasia“. Z toho sa hneď aj strhla búrka. Nie v lavóri, v parlamente. Jeho predseda povedal, že za to počasie zažaluje Boha. Zástupca jednej pobožnej strany s príslovečným slovenským zmyslom pre humor podal interpeláciu, že ako to bolo myslené.

Z neba začali padat' údené oštiepky. Na Liptove zase museli všetko potiahnuť čiernym súknom - Liptáci utrpeli fatálnu prehru. Na majstrovstvách sveta vo varení bryndzových halušiek ich porazili akisi odkundesí až, heno, zo Sniny! Kde to je, začali sa zháňať po mapách vykolajeni Hybänia. Je to ešte vôbec na Slovensku? A nenakupovali ony, tie plúhy východnie, slaninku na halušky od nejakých aziatov? Z chrumkavého psa? Lebo v propozíciách bryndzových majstrovstiev stojí jasne: Nebude zo psa slanina... Smútok zabrzložil na celom Liptove.

Inde na Slovensku zase akási letná pliaga napadla rajčiaky, v pivniciach košického okresu vyičňal tajuplný fantóm a jeden odvážny Slováč holými rukami napadol jaguára. Rajčiaky z tej pliahy zostali ako ošláhnuté mrazom, niektoré košické pivnice po fantómovi zase bez bicyklov a jaguár taktiež neobišiel dobre. Tu máš, ty šelma jedna ľúta škvrnitá, cudzokrajná, skrikol náš nebojsa, vystrčil pazúry a driapal, driapal, až milému jaguárovi celkom rozdriapal... aha... lak. No, to je jedno.

Laváci v lete dôstojne oslávili Deň lavákov. Kriváci a chmatáci si o takom niečom môžu nechať len snívať.

Je po lete. Ale nie celkom. Ešte nás čaká to babie. Ako pekne napísal klasik: „... babie leto, chlapská jeseň, cez srdce to neprenesiem...“

Alebo tak akosi.

Dovidenia v jesenných plúštiach, milí čitatelia, a v poriadnych krútnavách!

3 Myslíte si, že je slovo Cigán politicky nekorektné a má negatívne konotácie?

Nie je politicky nekorektné. V Pravidlách slovenského pravopisu je ním označený predstaviteľ národa Cigán, je to oficiálny názov. Toto slovo sa však často zamieňa so slovom cigáň, s mäkčeňom na n, čo je klamár a podvodník. Mnoho slovenských Cigánov však nechce, aby ich nazývali Rómami. Nám napríklad pri nakrúcaní filmu jeden rómsky starosta povedal, že pokiaľ boli Cigánmi, mali sa dobre, odkedy sú Rómami, ide to s nimi dolu vodou. Tá veta zachytáva niečo, čo sa za posledných dvadsať rokov v našej spoločnosti stalo. Na jednej strane sa Rómom akoby vrátila dôstojnosť, no zároveň sa im zhoršili všetky podmienky na život, veľmi schudobneli. A dnes už nie sú ani Cigánmi, ani Rómami, ale neprispôsobivými spoluobčanmi.

3 Scenár Cigána ste napísali s vašim dlhoročným spolupracovníkom Markom Leščákom takmer v utajení. Prečo ste potrebovali toto inkognito?

Nebolo to inkognito. Chceli sme, aby okolo filmu vopred nebol veľký rozruch, pretože v ňom hrá veľké množstvo nehercov. Obával som sa, že keď sa v súvislosti s filmom začne veľa písať a rozprávať, tak herci, ktorí stoja prvýkrát pred kamerou, budú zmätení a nebudú sa vedieť sústrediť. Preto sme sa dohodli s producentom Rudom Biermannom, že všetky mediálne a propagačné veci, ktoré k filmu patria, sa budú diať až po nakrúcaní. Ale úprimne povedané, až taký veľký záujem o nás aj tak nebol.

3 Skôr, ako ste išli do slovenských rómskych osád na zber materiálu, mali ste nejaké východiskové body scenára?

Ja som chcel natočiť Hamleta v rómskej osade. Mal som pocit, že spojením vysoko štylizovanej formy Shakespearovho textu a dokumentárneho snímania príbehu sa o realite v osadách dozvieme viac, že dôjde k nejakej kultúrnej konfrontácii. To bol môj prvý motív. Druhý, prečo som ten film chcel nakrútiť, bol fakt, že na Slovensku žije 200 000 ľudí vo veľkej chudobe. Naplno sme si to s Markom Leščákom uvedomili až vtedy, keď sme prešli už spomínané osady na východnom Slovensku. Nadobudli sme pocit, že príbehy ľudí sú zaujímavé a odrážajú nielen životný pocit Rómov, ale celého Slovenska. Lenže v osadách sú všetky problémy vyhrotenejšie.

3 Po tejto skúsenosti viete povedať, ako Rómovia vnímajú nás, nerómov?

Pri vzťahu Róm - gadžo sa nedá generalizovať, ten vzťah je veľmi diferencovaný. Prešli sme veľa osád a všade nás prijímali ináč. Každá osada je originál a väčšinou je vzťah zafinovaný niekde v histórii. Ako sa k nim väčšinová spoločnosť napríklad chovala i tak dávno, ako za 1. republiky, ako sa ich vzťah vyvíjal počas 2. svetovej vojny, keď boli Rómovia internovaní, akým spôsobom prebiehala socializácia Rómov počas komunistického Československa, to všetko veľmi ovplyvnilo vzťah Rómovia - gadžovia. Ak boli miestni Rómovia

Filmový režisér Martin Šulík so svojim filmom Cigán zožal úspech na 46. ročníku Medzinárodného filmového festivalu v Karlových Varoch u publika i poroty, ktorá mu v hlavnej súťaži udelila zvláštnu cenu a predstaviteľ hlavnej úlohy Ján Mižigár si za svoj herecký výkon odniesol zvláštnu uznanie. Ešte pred uvedením filmu na Slovensku sa film potýkal s neporozumením u svojich mediálnych partnerov, ktorí kvôli názvu Cigán váhali s vylepením plagátov na svojich reklamných plochách. Všetko sa napokon vysvetlilo a uviedlo na pravú mieru, no napriek tomu sme sa Martina Šulíka spýtali:

Cigán nie je rómsky Hamlet

v konflikte s väčšinou a stratili dôveru k „bielym“ už v minulosti, tak sa chovali nepriateľsky aj voči nám. Trvalo im veľmi dlho, kým nás začali akceptovať.

3 Neodrádzal vás ich negatívny postoj?

Nie. Keď sme do osád vstúpili, tak ma Hamlet hneď opustil. Uvedomil som si, že ten materiál je úplne iný, oveľa živší, zaujímavejší. Mali sme šťastie, že sme mali priateľa Paľa Pekarčíka, ktorý v košickej televízii robil magazín pre Rómov. Zoznámil nás s ľuďmi, ktorí sú v osadách výnimočnými osobnosťami, prirodzenými autoritami. Boli to napríklad hudobníci, sociálni pracovníci, učitelia, kňazi, terénni pracovníci, ktorí sa Rómom venujú. Ich prostredníctvom sme sa dostali bližšie k ostatným Rómom, ktorí nám dali šancu, otvorili sa a postupne nám začali dôverovať. Väčšina z toho, čo sa vo filme odohráva, sme buď počuli v osadách, alebo sme tam priamo zažili.

3 Váš film úspešne reprezentoval slovenskú a českú kinematografiu na 46. MFF v Karlových Varoch. Je oň záujem aj v zahraničí?

Pokiaľ viem, Cigána už kúpili Holanďania, Belgičania a Luxemburčania, film pôjde na festival do Toronta a máme ponuky aj na iné festivaly. Najväčšou ambíciou Marka Leščáka i mňa však je,

aby sa o problematike Rómov na Slovensku začalo viac rozprávať, pretože to, ako sa o vzťahu tých dvoch kultúr rozpráva, je strašne jednostranné. Bolo by dobré, keby sa okrem tých, ktorí riešia problémy na najvyšších úrovniach, vyjadrili v spoločenskej diskusii aj tí, ktorí sú z terénu: sociálni pracovníci, učitelia, etnografi, tí majú najkvalifikovanejšie pripomienky. Mnohé veci by sa možno podarilo vyriešiť oveľa rýchlejšie.

3 Nepochybujme o tom, že Cigán bude úspešne brázditi svetové festivaly, ale neobávate sa, že na Slovensku, tam, kde by mal film najviac zarezonovať, ho diváci neprijmú a odvrátia sa od jeho boľavej témy?

Môže sa to stať. My sme sa však nesnažili robiť advokáta jednej ani druhej strane. Nakrútili sme príbeh o štrnásťročnom chlapcovi, ktorý je nútený v jednom momente svojho života dozrieť. Zomrie mu otec a on sa musí postarať o svojich súrodencov a musí začať rozmýšľať, čo je v živote dobré a čo zlé a zisťuje, že svet okolo neho je nejaký deformovaný a pokúša sa z toho všetkého nájsť východisko. Snažili sme sa, aby bol príbeh Cigána zrozumiteľný, univerzálny a nebol vnímaný len v úzkych, slovensko-rómskych mantineloch.

Elena Kotová

(pokračovanie zo strany 1)

Sú to občania iných štátov so slovenskou národnosťou, sú to viacnásobní občania, ku ktorým patrí aj autor tohto článku, „vlastníci“ české i slovenské občianstvo, a sú to aj občania Slovenska, žijúci v rôznych krajinách. Dlhé i kratšie, s trvalým pobytom v inej krajine i bez neho. Tu kdesi nám chýba ten pojem navyše, ktorý sme zbytočne opustili. Áno, slovenský študent v Česku (a že ich je pomaly 20 tisíc) asi nie je *zahraničný Slováčok*, stále sa dá predpokladať, že sa môže vrátiť, stále je asi doma na Slovensku, ale iste je počas štúdia *Slovákom žijúcim v zahraničí*.

Úplne prvú skúsenosť s krajaným svetom mimo Česko som získal v rumunskom Nadlaku, kde som sa v roku 1993 ocitol ako 21-ročný študent a bol šokovaný nielen tým, čo som tam videl a počul na konferencii slovenských spisovateľov, novinárov a kultúrnych pracovníkov žijúcich v zahraničí, ale najmä tým, že sa na ulici i v obchode dohovorím, v tomto od Slovenska vzdialenom meste, po slovensky. Inšpirovalo ma to natolko, že ma to vysotilo z dráhy fyzika kamsi celkom inam. Na dosť hrboľatý chodníček, na ktorý som nesmel vstúpiť už krátko predtým, keď som sa len horko-tažko nechal presvedčiť, aby som sa zúčastnil na jednom stretnutí Slovákov v Prahe... a potom mnohých ďalších. Hneď vtedy mi ktosi povedal: *spolky - čertove volky*. Vystihol tak nielen typický postkomunistický prístup k občianskej spoločnosti, ale najmä i - bohužiaľ - názor veľkej časti verejnosti k týmto aktivitám. Keď som sa omnoho neskôr, v roku 2006, stal predsedom Svetového združenia Slovákov v zahraničí, jeden priateľ mi kondoloval: „*Keď chce pánboh niekoho potrestať, urobí z neho funkcionára krajaného spolku*.“ Zvlášť teraz vnímam, akú pravdu mal.

Prečo to teda vlastne robím? Prečo to robiť treba? Kto vlastne tí zahraniční Slováci a Slováci žijúci v zahraničí sú a čo ich spája? Asi som sa odpovede dotkol v jednom rozhovore pre Tlačovú agentúru SR, ktorý mal titulok: „*Až v zahraničí si uvedomíte, že ste súčasťou národa*.“ Nemyslel som to ani trochu pateticky a ani nie som z inej doby. V zahraničí skutočne pochopíte, že pre vás je hodnotou, aby ste počuli slovenčinu, zažili slovenské kultúrne podujatie, možno dokonca zatancovali si v súbore, aby sa vaše deti naučili aj po slovensky... A tým napokon obohacujú aj krajiny, kde žijú, vytvárajú mosty medzi dvoma kultúrami, spravidla majú veľmi pozitívny vzťah k obom. A že súčasne Slováci v zahraničí predstavujú ohromný potenciál aj pre Slovensko, otvárajú mu dvere pri nadväzovaní vzťahov kultúrnych, politických či ekonomických, pri propagácii cestovného ruchu, vytvárajú hodnoty, o tom vari ani netreba hovoriť. Vlastne na Slovensku treba. Tam to bohužiaľ stále na rozdiel od Maďarov, Poliakov či Francúzov priveľmi nevedia...

Svetový kalendár Slovákov

Rok 2011 priniesol zaujímavú vydavateľskú novinku - vyšiel prvý Svetový kalendár Slovákov, ktorý má ambíciu prekročiť - čím ďalej, tým i tak prehľadnejšie - hranice medzi jednotlivými štátmi, kde krajanovia žijú. Na jeho vydaní sa podieľalo i Svetové združenie Slovákov v zahraničí, vydala ho Čabianska organizácia Slovákov. Autor tohto textu mal tú česť napísať do prvého kalendára prvé riadky, úvodník, v ktorom

zdôraznil najmä fakt, že projekt má všetky predpoklady vytvoriť novú dlhú a zmysluplnú tradíciu. „Po rokoch bude možno našim nasledovníkom pripadať taká samozrejmosť a neodmysliteľnosť, akoby tu bola vždy a objavila sa sama od seba. A predsa. Nič nevzniká len tak, bez ľudí, ich myšlienok a činov. Za kalendár, ktorý je ďalším zo spojiv slovenského sveta, rozkladajúceho sa na všetkých obývaných kontinentoch, vďačíme - ako za mnoho iného - Slovákom z Dolnej zeme.“ Tento vydavateľský počin vychádza z výnimočnej tradície kalendárovej tvorby v tejto najstaršej a najživotoschopnejšej enkláve slovenského zahraničia, vytvárajúcej titulmi ako *Náš kalendár z Budapešti*, *Čabiansky kalendár z Békéšskej Čaby*, *Národný kalendár z Bácskeho Petrovca* či *Pazovský kalendár z ďalšieho centra života Slovákov v srbskej Vojvodine*. Svetový kalendár Slovákov vďak

nadväzuje aj na tradíciu Pittsburského kalendára, ďalších kalendárov z USA, Kanady, či napríklad z Ukrajiny.

Svetový kalendár logicky zhrňa tradíciu tohto osobitého druhu publikácií samostatnými článkami, venovanými jednotlivým regiónom, ale aj syntetizujúcim materiálom o slovenských

kalendároch zo zahraničia

v knižniciach na

Slovensku.

Ďalšie články

predstavujú

kultúrny

i náboženský život

krajanov, mestá

a osady, kde žijú,

vrcholné festivaly,

nechýba literárna tvorba

vyše desiatky krajanových

autorov či článok

o svetoznámej kovačickej

insite.

Úvodník v prvom Svetovom

kalendári Slovákov končí

priáním: „Tak nech platí

- s novým rokom nový kalendár.

Ako neminie rok bez priletu

a odletu sťahovavých vtákov, tak

nemôže bez toho, aby tlačiarenské

stroje nevychýlili novú várku

slovenského slova z najrôznejších

končín našej - aj vďaka takýmto

projektom - stále prepojenejšej planéty.

Planéty, ktoré je našou zásluhou aj slovenská.“

Séria kalendárov, ktorá sa takto začala, určite

má nielen ambíciu, ale i všetky predpoklady

byť pestrofarebnou mozaikou, ktorá bude

prvotriednym zdrojom poznatkov o Slovenskom

zahraničí, ale i milou bibliofíliou...

Vladimír Skalský

(Autor je predsedom Svetového združenia Slovákov v zahraničí)

VYSIELANIE PRE SLOVÁKOV V ČR		
ČRO 1 - RADIOŽURNÁL	nedela	20.05 - 21.00
České Budějovice	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Hradec Králové	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Olomouc	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Ostrava	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Plzeň zostrieh Radiožurnálu	pondelok, streda utorok	19.45 - 20.00 19.30 - 20.00
Regina	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Ústí nad Labem	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Vysočina	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Pardubice	pondelok, streda	18.45 - 19.00
Sever	pondelok, streda	19.40 - 19.55
Brno	pondelok, streda	20.45 - 21.00

Slovenské národné slávnosti sú každoročne najvýznamnejším podujatím Slovákov v srbskej Vojvodine. Tento rok o to slávnostnejším, že boli jubilejné. Hoci s tým jubileom je to trochu zložité, ako s celým dvadsiatym storočím, v ktorom sa zrodili a z väčšej časti prebiehali. Prvé slávnosti sa konali v roku 1919, presnejšie 28. augusta. Po zrušení Matice Slovenskej v Juhoslávii sa v ich organizovaní pokračovalo do roku 1953. Potom prišla odmlka. Slovenské národné slávnosti sa znovu zjavili až spolu s obnovením činnosti Matice slovenskej v Srbsku roku 1990. Tá je podnes hlavným organizátorom, spoluorganizátormi sú Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny a Obec Báčsky Petrovec, čo v našich zemepisných dĺžkach a šírkach zodpovedá zhruba okresu, treba povedať, že tomu, kde žije najkompaktnejšia časť šesťdesiatitisícovej slovenskej enklávy vo Vojvodine.

Čože je to päťdesiatka?

Kto Slovenské národné slávnosti nezažil, ťažko sa mu vysvetľuje ich rozsah. Vlastne už od 31. júla sa konali predslávnostové dni v blízkom Kulpíne. A od rovnakého dňa sa vernisážami výstav začal i akýsi prológ samotných slávností. Do oficiálneho otvorenia SNS hudobno-poetickým pásmom Mosty v petrovskom divadle sa stihli vernisáže výstav Rozpomienka na našu národnú minulosť, Petrovské pohľady III výstavy olejomalieb Samuela Legiña, reštaurovaných obrazov miestnej najvýznamnejšej maliarky Zuzky Medvedovej, fotografií Krása Liptova, Farebný svet Blanky Votavovej, ale aj výstavy Slovensko očami Karola Plicku, umeleckých fotografií Vladimíra Gosarića či Jaroslava Šimovica, dokumentárnych fotografií Dobanovce, filatelickej výstavy, tematických výstav S Petrovčanom po svete a 1861-2011, ako aj stretnutia mládeže, zdravotníckych pracovníkov, či prijatie delegácií partnerských miest u predsedu obce. No a po slávnostnom otvorení už program miňal program, čo hodinu sa dialo čosi nové. Spomeňme vari len veľký folklórny a ďalší detský galaprogram, mimoriadne vydarený a rozsiahly Jarmok umenia, divadelné predstavenie Tip-top biotop, ale aj slávnostné zasadnutie Matice slovenskej v Srbsku, stretnutie učiteľov, country-koncert, ale i turnaje a súťaže vo všetkom možnom i nemožnom od basketbalu po šach. A samozrejme i slávnostné bohoslužby.

Každoročne sa v Petrovci stretávajú Slováci z celej Vojvodiny, zo Slovenska, ale aj z iných krajín sveta. Škoda je vari len to, že kvôli neochote nového vedenia Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí sa nepodarilo pri unikátnej príležitosti jubilejných slávností uskutočniť aj Dni slovenského zahraničia vo Vojvodine. Tak, ako pred rokom v Poľsku, či pred dvoma v Maďarsku, odchádzali by iste kolegovia zo slovenských organizácií po celej Európe i v zámore nadšení, ale i inšpirovaní. Každopádne sa však na slávnostiach zúčastnilo aspoň niekoľko predstaviteľov Svetového združenia Slovákov v zahraničí a v jeho delegácii napríklad i riaditeľ Úradu Žilinského samosprávneho kraja a popredný odborník na problematiku zahraničných Slovákov Pavol Holeštiak. Veľký význam majú slávnosti aj

pre propagáciu kultúry slovenskej menšiny medzi väčšinovým obyvateľstvom.

V jednom z príhovorov zažela autor tohto článku trochu neoriginálne aj veľa šťastia do ďalšej päťdesiatky slávností, najmä však, aby tentoraz už nebola prerušená z politickej ani inej nevláde...

Vladimír Skalský

(Autor je predsedom Svetového združenia Slovákov v zahraničí)

V PROGRAME ZAŽIARILA SPEVÁČKA AVA MARIA ZDRAVKOVIČOVÁ

NA JEDNEJ Z VÝSTAV ZĽAVA: JANKA HOLEŠŤIAKOVÁ, PAVOL HOLEŠŤIAK, RIADITEĽKA ÚSTAVU PRE KULTÚRU VOJVODINSKÝCH SLOVÁKOV MILIŇA SKLABINSKÁ, PODPREDSEDNÍČKA VLÁDY POKRAJINY VOJVODINA ANNA TOMANOVA-MAKANOVÁ, PREDSEDNÍČKA VÝBORU PRE VZDELÁVANIE NÁRODNOSTNEJ RADY SVETLANA ZOLNJANOVA A VLADIMÍR SKALSKÝ

S VÍTAJÚCIMI DEŤMI PRED OTVÁRACÍM PROGRAMOM MOSTY

Tomáš Lemešani

Hneď po dorazení na miesto konania sme skonštatovali vzájomnú podobnosť posledných piatich rokov v základnom znaku - tropickom počasi. V sprievode sálajúceho tepla sme sa vydali smerom k prvým podujatiam, z ktorých vo štvrtok 7. júla každého najviac zaujímal to polnočné - koncert melancholického Mobyho. Po otvorení festivalu, ktoré si tancom odkrútilo Nederlands dans theater a následnej dávke balkánskej muziky v podaní Balkan Brass Battle, k nemu aj došlo. Z hľadiska organizátorov bolo Mobyho angažovanie ako ťahák

„nepodceniteľných“ tekutín, k čomu sa postupne pridával individuálny kultúrny program.

Výber bol pestrý. Divadelné predstavenia, či literárne čítania striedali hudobné aj tanečné podujatia, nechýbali ani diskusie. V diskusnej aréne sa tento rok so Štefanom Hríbom stretol opäť významný hosť - predsedníčka vlády SR Iveta Radičová. Množstvo návštevníkov ocenilo aj sprievodné podujatia, čo sa týka atrakcií, popularitou viedlo kúpanie v bazéne. Niet sa čomu čudovať, s čiastočným úpalom boli ľudia radi, keď dokázali absolvovať popoludňajšie koncerty, z ktorých, z nášho hľadiska, dominovali vystúpenia

slovenských The Uniques, britských Pulled Apart By Horses, podľa toho, čo sa nám donieslo od ostatných aj mexických Molotov, či českého Dana Bárta s kapelou Illustratosphere.

Zvečeralo sa a pre mnohých sa začal ten pravý festivalový ošial. Bolo ťažké rozhodnúť sa, ktorému koncertu z bohatého programu piatkového večera a noci dať prednosť. My sme zvolili kombináciu Pulp - Imogen Heap a Lamb. Hoci nás pri pohľade na ostatnú produkciu hrýzlo svedomie, neľutovali sme. Britpopová legenda Pulp ukázala, že to so svojim návratom na scénu myslí naozaj vážne. Škoda, že ich Slováci nepoznajú lepšie. Mnoho

Pozmenený šat

Hneď prvý júlový víkend patril pýche slovenskej hudobnej scény, jednému z najväčších festivalov v strednej a východnej Európe - trenčianskej Pohode. Trauma tragickej soboty z dva roky starého ročníka už pominula a vydarená Pohoda 2010 vyvolávala veľké očakávania smerom k aktuálnemu ročníku.

otváracieho večera určite dobrým rozhodnutím. Do areálu festivalu dotiahol už vo štvrtok nezanedbateľné obecnstvo, čo sa týka samotného koncertu však u mnohých zaostal za očakávaniami. S nepostačujúcou hudobnou podporou jednoducho nedokázal vyplniť celú inštrumentálnu šírku svojej tvorby a často tak jeho vystúpenie pripomínalo akúsi exhibíciu s playback toleranciou. Napriek tomu si však ľudia vychutnali rádiové hity tejto ešte stále „áčkovej“ hviezdy a tí, ktorým tanec pod hlavným pódiom nepostačoval, zavřili noc pri elektronickej tancovačke slovenského drumandbassového talentu B-Complexa.

Ako to už na Pohode chodí, piatok ľudí v stanoch zobúdza nedýchateľným stanovým sparnom. Po povinných hygienických rituáloch, o ktoré nie je na akciách pod holým nebom nikdy núdza, sa tak väčšina ľudí rozhodla začať deň niektorou z kulinárskych dobrôt množopočetných stánkov s občerstvením a patričným prídelom

divákov si totiž ich skladby nevedelo zaradiť a reagovalo len na povinné jazdy - Common People a Year 2000. Zvyšok nášho večera bol takisto skôr pre hudobných „fajnšmekrov“. Silne akustická a charizmatická speváčka Imogen Heap, či elektronická „oddychovka“ Lamb o svojich muzikantských atmosférických kvalitách presvedčili naplno, no hudba do tanca to veru nebola. Kto pociťoval jeho prílišný deficit, chuť si mohol napraviť v elektronickom stane, kde zahviezdili hlavne Simian Mobile Disco z Veľkej Británie, ale aj následná zostava techno djov, ktorí ľudí nenechali vyjsť z tempa až do rána.

Priznávam sa, boli sme medzi nimi. Preto sa naša sobota začala až prvými festivalovými krokmi vedúcimi okolo poľudňajšieho koncertu stálej súčasti Pohody - skupiny Hex. Z popoludňajšieho programu sa naozaj dalo vybrať a sobota sa nám zdala o sto percent kompaktnejšia ako predošlý deň. Videli a vypočuli sme hneď niekoľko zaujímavých koncertov. Počnúc pohodovými „Pražákmi“ Prago Union, cez duo WWW, jazzmana Petra Lipu až po najlepšie koncerty celého ročníka. Medzi ne určite patrilo prekvapenie podvečera - Public Image Limited, ktorej spevák John Lydon aka Johnny Rotten ukázal, že ani po rokoch nestratil energiu

svojej predošlej kapely - legendárnych Sex Pistols. Gitarista Keith Levene pridal virtuozitu a spoločne posunuli svoje vystúpenie do našej osobnej top trojky celej Pohody. Sklamaním bola speváčka, alebo ak chcete elektronický projekt M.I.A. Dancehallová diskotéka s jedným hitom to síce roztočila, ale hudobne a charakterovo nepatriła na jeden z hlavných časov a hlavné pódium. Zaujímavé vystúpenie zas predviedla americká kapela Beirut, no večer jednoznačne ovládla chuťovka celého festivalu - britská ambientná legenda Portishead, pri ktorej nás ani neprekvapilo, že nám v polovici koncertu behajú zimomriavky po chrbte.

V nočnom programe potom oslovili elektronické projekty FM Belfast, Magnetic man (hoci v neúplnej zostave) a britská kapela Esben and The Witch, ktorá hrala na požičaných nástrojoch, keďže ich vlastné ostali na nevedno ktorom letisku. Noc však bola najmä v réžii dubstepovej megahviezdy Rusko a slovenskej dnb produkcie. Po tancovačke došlo už na chronicky známy záver festivalu - únavu, úpal a nostalgické pocity. S ročníkom 2011 sa mohli návštevníci rozlúčiť bohoslužbou (paradoxne v stane pre elektronickú hudbu), či latinskoamerickou muzikou na hlavnom pódium. Rok 2011 ukázal Pohodu v pozmenenom šate - množstve akustických koncertov, ale aj imidžových prešľapov, či omladenom vekovom priemere publika. Napriek tomu sa nám za ňou cnie doteraz a sme zvedaví na nasledujúci ročník, dúfam v novom pokrokovejšom smerovaní.

Odpovede

V minulom čísle Slovenských dotykov sme uverejnili veľkú letnú súťaž Slovensko země neznámá. Uverejňujeme už teraz odpovede na pomerne neľahké otázky autorov rovnomennej knihy Aloisa Svobodu a Anny Tučkovej. V októbromovom čísle zverejníme mená tých, ktorí nám zaslali najviac správnych odpovedí.

Vaša redakcia

- 1• Na Lomnickém štítě (2 632 m.n.m.), na konci lanovky u astronomické observatoře.
- 2• Do jaskyně Párnica ve Sklených Teplicích.
- 3• Vavřinec Benedikt z Nedožier (zomrel 1615). Učebnici češtiny napsal latinsky.
- 4• V Banské Štiavnici 8. února 1627.
- 5• Už Ptolemaios, který zemřel v 60. letech 2. století, psal o Trenčíně jako o Leukaristosu a známý římský nápis z roku 179 na skále za hotelem Tatra, se zmiňuje o Laugariciu.
- 6• Nosné lano lanovky je z jednoho kusu a váží kolem 23 000 kg.
- 7• Zelená hora, známá dnes pod jménem Tábor, na severním okraji Slovenského ráje, nedaleko průlomu Hornádu.
- 8• Část odtéká Popradem a Vislou do Baltického moře, část Váhem a Dunajem do Černého moře.
- 9• V Gánovcích u Popradu.

- 22• Římský císař Marcus Aurelius.
- 23• Pozoruhodné tunelářské dílo, jež po sobě raziči skutečně dědili. Štola se razila 96 let (1782-1878) a je dlouhá 16 583 metrů.
- 24• Byl otevřen začátkem srpna 1968 a vede přes přístavní rameno Dunaje v Komárně, šířka je 50 metrů a může být otevřen nebo sklopen během 2 minut. Do jeho vybudování musely Slovenské loděnice v Komárně při zkušebních plavbách mořsko-říčních lodí pokaždé odmontovávat palubu, aby lodě mohly podplavit most. Nyní plavidla vyplouvají bez demontáže.
- 25• V Domici.
- 26• Zlatá Kremnica, stříbrná Štiavnica a měděná Bystrica.

Slovensko země neznámá

- 10• Je to středověký kamenný sloup hanby u budovy bývalého soudu v Piešťanech, k němuž bývali přivazováni provinilci.
- 11• Brhlovce nedaleko Levic.
- 12• Pánská odpočívárna a oblékárna při lázeňském domu v Trenčianskych Teplicích.
- 13• Takzvaný Hrádek nedaleko Priekopy u Martina.
- 14• V Michalské ulici v Bratislavě se narodil 4. října 1704 Johann Andreas Segner. Vynalezl vodní kolo, otáčející se na reaktivním principu vody vytékající z trubek.
- 15• Ve Vyšných Ružbachách, v Piešťanech, v Trenčianskych Teplicích, v Rajeckých Teplicích, v Liptovském Jáne, Bojnících, Sklených Teplicích, v Santovce, Sliachi, Turčianskych Teplicích,...
- 16• Vrch Sitno.
- 17• Nádraží v Humenném.
- 18• Štefan Banič ze Smolenické Nové Vsi nedaleko Trnavy.
- 19• Dvacet tři.
- 20• Jan Brokoff, řezbář, se narodil roku 1652 ve Spišské Sobotě. Z jeho synů byl kromě slavného Ferdinanda sochařem i nejstarší Josef.
- 21• Není na Slavíně martinského hřbitova, kde má hrob i pomník, ale odpočívá na hřbitově ve Zlatých Moravcích.
- 27• Od obce Nižné Nemecké.
- 28• Z Čierné nad Tisou k Baltickému, Jaderskému i Černému moři je odtud 676 km.
- 29• V Hrhově, východně od Rožňavy, na úpatí Slovenského krasu.
- 30• Za mauzoleem u Krásnohorského Podhradí.
- 31• Mikuláš Drábik, starší strážnický spolužák J. A. Komenského.
- 32• Na hoře Sitno ve Štiavnickém pohoří.
- 33• V arboretu Mlyňany (mezi Zlatými Moravci a Vrámlemi) a u teplých jezírek na Lázeňském ostrově v Piešťanech.
- 34• Není. Slovo má původ ve jménu císařského generála Jana Katzianera, který roku 1528 obléhal hrad Trenčín. Jeho vojsko i on sám se při tom dopouštěli ukrutností na obyvatelstvu. Kaciánem tu nazývají starší lidé každého, kdo má surovou, násilnickou nebo nesnášenlivou povahu.
- 35• Polana (1457 m), východně od Banské Bystrice.
- 36• Dřevěný evangelický kostel v Kežmaroku z roku 1689.
- 37• Kolem 2 100, z nich je přes 830 léčivých. Nejznámější jsou Salvátor, Baldovská, Slatina, Korytnica, Maštínska, Fatra a Cigelka.
- 38• Univerzální lék, vyráběný až do minulého století ze vzácných tatranských bylin. Kromě půl sta květů,

listí a kořenů rozmanitých horských rostlin obsahoval i víno, brynzú, prášek z hadího masa a pod.

- 39• Jak se to vezme: 545 km nebo 16 km. Nechcete-li se trmáčet přes půl tisíce kilometrů do hlavního města ČR, najdete Prahu v severní části Krupinské vrchoviny.
- 40• Název sahá až do 15. století, kdy sem císař Zigmund povolal německé kolonisty. Ti brzy poznali vrtkavost Dunaje a snažili se chránit ostrov před záplavami zvyšováním břehů a násypy: Schuttwall je násep a schütten spadat, i rozlévat. Němci říkali ostrovu Schüttinsel a pozdější slovanské obyvatelstvo si z názvu pořídilo fonetický překlad - Žitný ostrov.
- 41• Trnava. Už ve 13. století se zde usadila řada řeholí. Z obavy před Turky se sem přestěhovalo i ostrihomské arcibiskupství. V roce 1870 byl zde založen Spolok sv. Vojtecha, sdružující katolické Slováky.
- 42• Na dně Jablonovské propasti na Silické planině.
- 43• Koňská železnice, vedoucí z bývalého Prešporku do Trnavy a Seredi. Její stavba byla započata roku 1839 a provoz zahájen roku 1846.
- 44• Prešov.
- 45• T. G. Masaryk si nejvíce oblíbil písničku Tečie voda, tečie, cez velecký majír, a Vladimír Clementis rád zpíval baladickou: Povedzte mojej materi...
46• V Silické Ladnici. V Dobšinské ledové jeskyni je asi 145 000 krychlových metrů ledu.
- 47• Čtvrt miliónu.
- 48• 153 km oboustranných hrází, 429 km kanálů, nová záchytná řeka dlouhá 23 km.
- 49• Ne více než 17 měsíců.
- 50• Dlužní úpis Stibora z Beckova na šest set zlatých uherských, který bol sepsán ve Skalici 13. prosince 1422.
- 51• Je to název latinské ódy, kterou sepsal na oslavu piešťanských pramenů kněz Adam Trajanus z Benešova. Jeho báseň vyšla roku 1642 v Trenčíně a překlad zní „Nejlepší uzdravující piešťanské termální prameny“.
- 52• V Revúci roku 1862.
- 53• Roku 1910 kandidoval do uherského sněmu v obci Zákopčie na Kysucku Ludvík Lévy. Slovensky neznal, protože předtím byl na práci v Americe, snažil se své voliče získat anglicky.
- 54• Pondelok - nedaleko Rimavské Soboty
Úterý - na východ od Mariánských Lázní
Streda - nad Bodrogom (nebo Dunajská Streda)
Štvrtok - na Ostrově (Žitném), Spišský Štvrtok, Plavecký Štvrtok, Štvrtok u Trenčína
Pátek - kousek od Poděbrad, druhý u Loun.
Sobota - Rimavská Sobotka, Sobotka, Spišská Sobotka
Nedele - Nedeliště u Předměřic na Hradecku, Nedelište u Lučence.
- 55• U Pečenic a Súdovců jižně od Banské Štiavnice a východně od Levic.
- 56• Astronom Regiomontanus, (Joannes de Monte Regil), vlastním jménem Johannes Müller (1436-1476).
- 57• 85 metrů.
- 58• Inženýr Aurel Stodola (1859-1942).
- 59• Ve Vyšných Ružbachách.
- 60• Libethenit. Jmenuje se podle Lubietové, která

byla už ve 14. století střediskem těžby železa, mědi, olova, cínu, stříbra i zlata.

61• Ján Kupecký (1667-1740).

62• V Sobotišti nedaleko Senice; založil ho učitel Samuel Jurkovič 9.2.1845 po názvem Spolok gazdovský.

63• V polích u Zlatné na Ostrove a v okolí, kde žije drop velký.

64• Svatba Přemysla Otakara II., který si po vítězné bitvě u Kressenbrunnu roku 1260 vynutil na poraženém uherském králi i jeho krásnou vnučku Kunhutu. Český král přitom nebyl ani svobodný, ani vdovec. Byl ženat s Markétou, o více než třicet let starší, s níž uzavřel sňatek jen proto, aby získal rakouské země. Po svatbě s Kunhutou v Bratislavě Markétu zapudil.

65• Už neexistující lázně Slaná voda u Oravské Polhory.

66• Skalnímu výběžku nad Dunajcem nedaleko Červeného kláštora.

67• Akademický malíř Jan Hála (1890-1959) žil plných šestatřicet let ve Važci.

68• V Demänovské dolině je do skály vytesáno jméno Björnsona Björnstjerna, nositele Nobelovy ceny.

69• Barazdaláš na Silické planině ve Slovenském krasu. Vede do hloubky 211 metrů.

70• Hrad Ladnica na západ od Púchova.

71• Měl prý 12 slovanských manželek, s nimiž zplodil 22 synů a 15 dcer.

72• Je to v memorandu, které neslo poselstvo anonymního Tarase Vola srbskému spolku Zoria roku 1868.

73• Brzotínská jeskyně ve východní části Plešivecké planiny nedaleko Rožňavy.

74• Při listopadových manifestacích roku 1989 vyzval Milan Kňažko shromážděné, aby verš „zastavme sa, bratia“ zpívali správně „zastavme ich, bratia“. Matúškova píseň, kterou zpívali štúrovci při svém odchodu z Bratislavy a která se našla v pozůstalosti Vilka Paulíniho, právě tímto veršem vyjadřovala, že je třeba zastavit nepřátele Slovenska, nikoli sebe.

75• V maďarském muzeu v Ostrihomi.

76• Knihovna a archiv Matice slovenské.

77• Profesor dr. Ing. Jozef Maxmilián Petzval ze Spišské Belé.

78• Již vzpomínaný J. Petzval, matematik, vypočetl, že při povodni, způsobené roku 1830 rozlitym Dunajem, zatopí záplavová vlna také velkou část Budapešti, a navrhl záchranná opatření. Když úřady nereagovaly, nařídil na vlastní zodpovědnost jako městský inženýr zabezpečovací práce. Brzy se ukázalo, že Petzvalova opatření zmírnila škody. Když voda opadla, byl matematik zavolán na magistrát, kde ho potrestali peněžitou pokutou za překročení pravomoci.

79• Ve Východné, v amfiteátru folklorních slavností.

80• V Banské Štiavnici.

81• Americko-slovenské noviny v Pittsburgu vypsaly soutěž na hymnu s termínem 15.3.1895. Cena: 50 dolarů ve zlatě. Získal ji Štefan Furdek, katolický kněz z Clevelandu; hymnu zhudebnil Dr. Miroslav Francisci.

82• Byly to Helena a Judita, které se narodily roku 1701 v komárenské župě. Byly srostlé v oblasti křížové kosti.

83• V Krásnohorské jeskyni (Buzgó) nedaleko Krásnohorského Podhradi a je vysoký kolem 30 m.

84• V Novákách, kde našli horníci roku 1951 při těžbě uhlí kostru malé opice.

85• Pavel Hajdučko, Michal Končítý, Józef Kiš a Ján Krošlák.

86• Dr. Ernest Florián Fridrich Chladni.

87• Je to krasový útvar - otvor, který funguje jednou jako vyvěračka, jindy jako ponor povrchových vod.

Jeden je nedaleko dolní stanice sedačkového výtahu na Chleb ve Vrátné dolině.

88• Největší kostel je v Trnavě ze 17. století, nejvyšší gotický oltář je v kostele sv. Jakuba v Levoči ze 16. století.

89• Celých sedm měsíců.

90• Roku 1333 dal uherský král příkaz k vyvraždění celé Zachovy rodiny z Poltáru u Lučence, když se Zach neúspěšně pokusil o atentát na tohoto panovníka, který zneuctil jeho dceru.

91• Zříceníně Brzotinu u Rožňavy, založenému koncem 13. století.

92• V hornické oblasti Kluknava nedaleko Krompach roku 1885.

93• Ján Jessenius pochází z Horného Jasena u Martina.

94• Ve starých salcburských análech se vzpomíná Bratislava pod názvem Pressalauspurch z roku 907.

95• Štrbské pleso ve Vysokých Tatrách v nadmořské výšce 1350 m.

96• Na dvou místech: románský cihlový kostelík v Dehticích - má fresky z roku 1172 a kostel v Kostolanech pod Tribečem - z roku 1113.

97• V Žakarovicích u Gelnice roku 1892.

98• V Lázních Čiz nedaleko Rimavské Soboty.

99• Gašpar Fejérpataky-Belopotocký.

100• Tři týdny.

Dovolával sa slovenských predkov

Vo veku nedožitých 80. rokov zomrel 16. júla literárny vedec, kritik a prekladateľ Štefan Drug. Po absolvovaní štúdia slovenčiny a literárnej vedy pôsobil od roku 1955 v Ústave slovenskej literatúry SAV a venoval sa výskumu slovenskej literatúry 20. storočia. Ťažiskom jeho literárnovedného výskumu bola skupina DAV, osobitne dielo básnika Laca Novomeského.

Štefan Drug patril k prvým literárnym vedcom a kultúrnym publicistom, ktorí začali vo verejnosti naprávať komunistickými ideológmi zdeformovaný obraz medzivojnovnej ľavicovej avantgardy. Otvorene poukázal na skutočné miesto Laca Novomeského v modernej slovenskej literatúre a vydaním výberu listov Vlada a Lídy Clementisovcov, v tragickom období pred jeho popravou, jasne pomenoval neľudskosť a zločinnosť komunistického režimu.

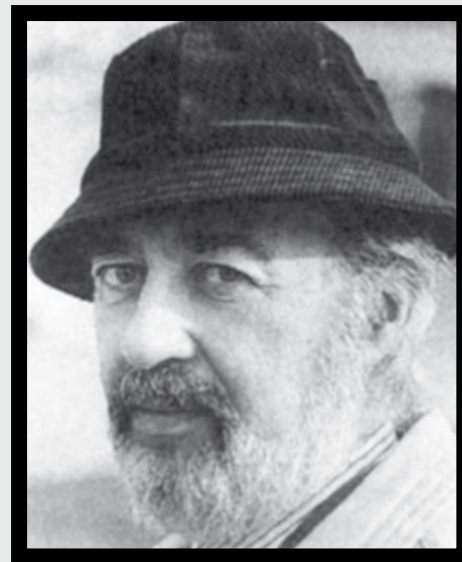
V rokoch 1969-1973 prednášal dejiny slovenskej literatúry a jazyka na Filozofickej fakulte Jagellonskej univerzity v Krakove, kde svojou erudovanosťou a hlbokou znalosťou dejín a zmyslu našej národnej literatúry výraznou mierou ovplyvnil budovanie slovakistiky v Krakove, ktorý je aj centrom krajanského národného života, jeho spolkov a krajanskej tlače.

Po návrate z Krakova sa už nemohol vrátiť na svoje akademické pracovisko, pretože neprešiel normalizačnými previerkami za angažovanosť v obrodnom procese na jar a v lete 1968, ba ešte aj po vstupe okupačných vojsk do Československa. Našiel si miesto radového redaktora vo vydavateľstve Tatran a napriek sťaženým výskumným podmienkam a obmedzeným

možnostiam publikovania, pokračoval vo svojom výskume slovenskej literatúry 20. storočia.

Po literárnovedných prácach z 50. a 60. rokov, keď podľa slov Vladimíra Petříka, jeho dlhoročného kolegu v Ústave slovenskej literatúry, „najviac výskumnej energie venoval zrelým dielam tých spisovateľov a publicistov, ktorí sa inšpirovali ruskou revolúciou z roku 1917 a zoskupili sa okolo časopisu DAV a zaujímala ho nielen ich umelecká tvorba, ale usiloval sa priblížiť ju čitateľovi aj cez ich postoje a názory predovšetkým na literatúru“, vydáva v roku 1983 jedno zo svojich kľúčových diel Dobrý deň, človek, ktoré je originálnou biografiou básnika, publicistu a politika Ladislava Novomeského a dodnes zostáva aj čitateľsky najpríťažlivejším portrétom tohto veľkého umelca a ušľachtilého človeka. V rokoch 1988-1990 pripravil aj dvojzväzkový výber z Novomeského publicistiky pod príznačným názvom Umenie politiky, politika umenia.

Po páde komunistického režimu v novembri 1989 sa mohol vrátiť do Ústavu slovenskej literatúry a zapojil sa do odstraňovania deformácií z dejín slovenskej literatúry. V roku 1993 vydáva knihu Vladimír Clementis. Politik, ktorý citoval, recitoval a dovolával sa slovenských spisovateľov. V roku 2001 vydal publikáciu o poézii Valentína Beniaka Trnístá cesta k básnickej sláve a v roku 2003 vychádza výber z jeho ponovembrovej publicistiky Literatúra a politika po slovensky. Po návrate do ÚSL SAV sa podieľal na početných kolektívnych publikáciách, ktoré sa vyrovnávali s deformáciami literárneho vývinu po nástupe komunizmu k moci po februári 1948. Až nezvratná choroba

mu zabránila pokračovať v ďalších literárnych projektoch.

Štefan Drug patril k zakladateľom Klubu nezávislých spisovateľov, podieľal sa na jeho činnosti a svojimi vystúpeniami prispieval ku kritickým diskusiám, ktoré sa aj jeho zásluhou stali trvalým obsahom činnosti nášho klubu. V Klube nezávislých spisovateľov sa stretával so svojimi kolegami literárnymi vedcami, kritikmi, prozaikmi a básnikmi, ktorých tvorbu dôverne poznal a rovnako, ako jeho veľký ľudský vzor Vladimír Clementis, aj náš priateľ Štefan Drug „citoval a dovolával sa slovenských spisovateľov“, pretože bol presvedčený o váhe, zmysle a potrebe našej národnej literatúry.

Na pohrebe v bratislavskom krematóriu sa vo štvrtok 21. júla so Štefanom Drugom aj za Klub nezávislých spisovateľov rozlúčil literárny vedec Vladimír Petřík.

Češť jeho pamiatke!

Anton Baláž

Z blednúcej kroniky

Keby sme chceli pomenovať kotrmelce našich politických dejín podľa čínskeho horoskopu, mohol by sa krvavý rok 1953 jednoznačne zaradiť pod znamenie Hyeny. Ako letopočet zloby, udavačstva a úkladných justičných vrážd.

Javisko perfektne pripravené na jednu z početných repríz kádrovacej frašky na tému očista fakulty od nehodného potomka „triednych nepriateľov“. Ročníková plenárka Československého zväzu mládeže zvaná, členovia strany naprogramovaní hlasovať za vylúčenie, na úvod plamenný prejav delegáta ústredného výboru ČSM... I keď zvyčajne hladko fungujúci šrotovník ľudských osudov tentoraz akoby zlyhával. Študenti mlčali alebo opatrne obhajovali odsúdenca a prihovarali sa za miernejšie riešenie. Straníci, pokiaľ sa ozvali, hovorili mdlou a nepresvedčivo. Jeden z nich (akurát obávaný ročníkový Robespierre) dokonca plamenne vyhlásil, že čiernej ovci verí a je kategoricky proti vylúčeniu.

Schôdza sa pretiahla dlho do noci. Korunu jej nasadil počerný šťihly mládenec, ktorý hlasom, trasúcim sa od zlosti a rozhorčenia (nepochybne aj od strachu nad vlastnou bezočivosťou), šprihol plénu do tváre: „Uvedomujete

si, že ak vyletí z fakulty, narukuje do koncentráku?“

V nebezpečnej hre opovážlivo vyniesol kartu, ktorá ho mohla pripraviť o všetko: o štúdium, budúcu kariéru, ďalšie roky života. „Čierni baróni“ - Pomocné technické práporý oficiálne nejestvovali. Ved' hostujúci aparátnik aj okamžite vyskočil, že to, či sú, alebo nie sú u nás koncentráky, je otázka uvedomelosti. Vo vzduchu sa priam vznášal ortiel, že spolu s delikventom absolvuje voľný pád do neznáma aj on.

Tu by sa príbeh o tom, že Kuzmányho verše o statočnosti „pred ohnivým drakom“ nepatria len do čítaniek, mohol vlastne skončiť. Treba len dodať, že letcom z fakulty som bol ja a odvážlivec, ktorý vopchal hlavu levovi do papule, hoci vedel, že tento zápas nemôže vyhrať, bol Števo Drug.

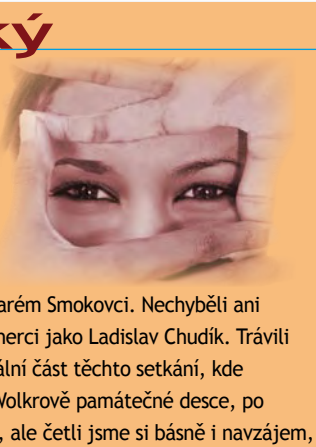
Známe meno z titulných strán budúcich kníh, štúdií a recenzií. Ako bytostný burič aj témy literárneho výskumu si vyberal podľa vlastnej hlavy, zvyčajne proti srsti a v konflikte s cenzúrou. Ale o tom, dúfam, povedia viac odborníci. Pre mňa bol od prvého stretnutia na fakulte spolu s Mišom Gáfrikom predovšetkým jedným z najbližších priateľov. Dotahovali sme sa, podpichovali, no rozumeli si aj bez dlhých rečí.

Priateľstvo nám vydržalo vyše šesťdesiat rokov a vydalo by za hrubý román, úsmevný aj dojmavý, žiaľ, nedokončený. Dňa 16. júla 2011, krátko pred osemdesiatkou, literárny vedec a dobrý človek Štefan Drug od nás navždy odišiel. Veľmi nám chýbaš, Števo! A hoci už ani nám neostáva veľa času, až do konca nám budeš bolestne chýbať.

Kornel Földvári

Jan Cimický psychiater a spisovateľ

Na Slovensko jsem jezdil pravidelně. V té době tam existovala takzvaná Wolkerova Polianka. Na ta setkání jsme se vždy velmi těšili. Jezdila tam parta slovenských básníků a českých a setkávali jsem se v hotelu Bellevue ve Starém Smokovci. Nechyběli ani básníci první velikosti: Vojta Mihalík, ale i herci jako Ladislav Chudík. Trávili jsme pohromadě čtyři dny. Existovala oficiální část těchto setkání, kde se mimo jiné pokládala věnec v Poliance k Wolkrově památné desce, po večerech se četli verše začínajících autorů, ale četli jsme si básně i navzájem,

ale stejně významné bylo chování po horách - jeden půldenní a jeden celodenní výlet. V polovici října bylo v Tatrách nejkrásnější počasí, neprší a je ještě poměrně teplo. Celý rok jsem na tuto příležitost strádal síly, vždyť velký výlet byl směrem do Belanských Tater až do Žďáru. Zůstal mi pocit obrovského uvolnění a velmi mi chybí. Nejsem v tom jediný, ale podobně jsou na tom aj slovenští kamarádi, se kterými se občas sejdu a nostalgicky vzpomínáme. V té době jsme si ani neuvědomovali, že je to až natolik pěkné, taky

jsem byli mladí. Rád vzpomínám třeba na Laca Kulangu, který je chatařem tam někde, ale tehdy nosil na zádech náklady přes sto kilo. Z těchto setkání vznikaly vzájemné překlady. Vůbec nám nevadilo, jestli někdo mluví česky nebo slovensky, bez problémů jsme si rozuměli, ale poezie někdy chce přebásnění. Jen tak čtenář pochopí, co není hned tak jednoznačné.

Jasně si uvědomuji, že když jsem jezdil na Slovensko, tak hned druhý nebo třetí den mne to nutilo mluvit slovensky. Dokonce jsem měl pocit, že je to potřeba mluvit řečí země, ve které se nacházíš. Moje slovenština se však zlepšila až po druhém deci vína.

Druhé pravidelné návštěvy Slovenska byly návštěvy psychiatrických léčen - to byla profesní záležitost. Oblíbené návštěvy byly v Pezinku za prof. Pogádym, který se shodou okolností znal s mým tátou. Od té doby byl ke mne otcovsky laskavý. Měl jsem to rád i v dalších léčebnách - v Liptovském Mikuláši...

Třetí oblastí, kdy jsem se na Slovensko dostal, byly přednášky pro správu rekreační péče. Byli tam referenti, kteří na zotavovacích měli na starosti program pro rekreaty. Zúčastňoval jsem se přednášek i s akademickým malířem Velčovským - jak využít terapie při malování, relaxační techniky, techniky psychogymnastiky, ale startovali jsem i programy pro lidi, kteří by se mohli lehce „vypálit“, „vyhořet“. Nechyběly samozřejmě ani sportovní aktivity, hlavně v bazénech. Zmíněné pobyty trvaly čtrnáct dní. Všechny tyto vzpomínky jsem ožíval i s Ladislavem Ballekem, kterého mám moc rád a souzněli jsme v tom, že nikdy se nesmíříme s tím, že bychom byli dva státy.

Poslední návštěva byla loni v létě v Trenčíně, mám tam i jednu svoji kolegyni... ale uvědomuji si, že mi chybí pravidelné kontakty. Zlenivěli jsme i v oblasti profesních vztahů, omezili se na kongresy, ale řídké jsou i kontakty mezi spisovateli. Ale možná je to i mým věkem, že jsem zpodobněl. Nejpravidelnější je mé setkávání se slovenskými akupunkturisty. Faktem zůstává, že po celý život mne obklopovalo spousta Slováků a o mnohých jsem to ani nevěděl, nevímám jsem to. (Spracoval VK)

Motoristi na minútku!

Vyhľadška MD ČR č.341/2002 Sb. bola novelizovaná už v roku 2009 a to Vyhláškou MD ČR č. 283/2009 Sb. a ešte dnes sa ma niektorí vodiči pýtajú na vybavenie svojho vozidla. Preto som sa rozhodol uviesť základné informácie o povinnej výbave osobných automobilov a motocyklov.

Pre osobné automobily a motocykle sa vždy vyžaduje táto výbava: náhradné elektrické poistky, pokiaľ sú v elektrickej inštalácii vozidla používané a to po jednom kuse z každého druhu. Každý automobil musí mať po jednej náhradnej žiarovke z každého používaného druhu v zariadeniach na vonkajšie osvetlenie a na svetelnú signalizáciu s výnimkou zvláštneho svetelného zariadenia. Vo výbave musí byť i náradie na ich výmenu. Vo vozidle nesmie chýbať príručný

zdvíhač s príslušnou nosnosťou. Do povinnej výbavy patrí kľúč na matice (skrútky) kolies a náhradné koleso s pneumatikou. Tu by som vysvetlil často diskutovanú otázku, ktorá sa dotýka práve náhradnej pneumatiky, kde

SNIMKY: ARCHIV

platí, že náhradnou pneumatikou nemusia byť vybavené vozidlá bez indikácie defektu pneumatiky, ktoré sú vybavené prostriedkami na bezdemontážnu opravu pneumatík. Táto možnosť sa však netýka automaticky všetkých vozidiel, ale platí pre automobily uvedené do prevádzky po 15.9.2009 a to iba vtedy, ak s nevybavením vozidla rezervnou pneumatikou súhlasí výrobca vozidla, prípadne pokiaľ sú vozidlá rovnakého typu uvádzané na trh bez rezervných pneumatík.

Možnosť nevybavenia vozidla náhradnou pneumatikou sa dotýka i osobných a nákladných automobilov s najväčšou prípustnou hmotnosťou do 3 500 kg s indikáciou defektu, ktorejkoľvek z pneumatík, a ktoré sú vybavené prostriedkami na bezdemontážnu opravu poškodenej pneumatiky, umožňujúcimi núdzový dojazd.

Veľa vodičov sa nevyhne jazde s prívěsom, a preto by mali vedieť, že prívěsy musia mať náhradné koleso predpísaného druhu a rozmeru s výnimkou prívěsov s najväčšou hmotnosťou do 750 kg. Najmä teraz, v letnej sezóne, sa na cestách pohybuje stále viac a viac motocyklov, preto uvádzam, že každý motocykel, registrovaný v ČR, musí byť vybavený jednou náhradnou poistkou a príslušným druhom lekárničky. Oproti pôvodnej vyhládške už neplatí povinnosť vybaviť motocykel náhradnými žiarovkami.

Do povinnej výbavy každého motorového vozidla, okrem mopédov a bicyklov s motorovým pohonom, patrí i lekárnička. Tu treba uviesť, že od 15.9.2009 bola zavedená lekárnička s novým povinným obsahom. Vzhľadom na značnú medializáciu obsahu lekárničky sa nebudem o danej téme rozpisovať, skutočnosťou však ostáva, že sa pripravuje nová úprava obsahu lekárničky. Motorista by preto mal dianie okolo obsahu lekárničky sledovať. Povinnosť mať vozidlo vybavené lekárničkou s novým obsahom platí od 1.1.2011.

Do povinnej výbavy motorových vozidiel patrí i prenosný výstražný trojuholník na vyznačenie núdzového státia na pozemnej komunikácii. Týmto trojuholníkom nemusia byť vybavené dvojkoľosové a trojkoľosové vozidlá bez kabíny, jednonápravové traktory s prívěsom a vozidlá s celkovou šírkou menšou než 1 meter. Od 1.1.2011 musia byť všetky motorové vozidlá registrované v ČR, povinne vybavené jednou reflexnou vestou alebo iným odevným doplnkom s označením z retroreflexného materiálu (traky a pod.). Táto povinnosť sa nevzťahuje na motocykle a mopedy.

Z uvedeného článku je zrejme, že úpravy legislatívy v oblasti vybavenia motorových vozidiel smerujú jednoznačne k minimalizácii prostriedkov a zariadení, ktoré by vodič prípadne pri vzniknutej poruche na vozidle potreboval, čo svedčí o vyššej spoľahlivosti motorových vozidiel a skvalitnení servisných služieb motoristom. Štefan Rychtárík

Skladateľ, spevák, klávesista Vašo Patejdl je rovnako vyt'ažený už neuveriteľných štyridsať rokov. Kým dnes pracuje na Elánovskom muzikále Ôsmy svetadiel, počas svojej kariéry napísal desiatky megahitov nielen pre seba a skupinu Elán, ale aj pre Beatu Dubasovú či Mariku Gombitovú. S nami sa porozprával práve o nezabudnuteľnom období, keď sa nevedel zastaviť a doslova chrlil tucty piesní, ktoré dnes postupne vychádzajú v reedíciách.

Zuzana Kostelníková

Z dnešného pohľadu sa zdá byť neuveriteľné, že skupina Elán nahrala prvý album až po desiatich rokoch od svojho vzniku. Ako si na to teraz, s odstupom času, spomínate?

Kedysi dávno, ešte v roku 1968, keď som mal štrnásť rokov, som na spolužiakovej oslave vymyslel, že si založím kapelu. A najjednoduchšie bolo presvedčiť kamarátov z triedy, aby sa naučili na niečo hrať. Ja som chodil na klavír, Dušan Ďurík prinútil rodičov, aby mu kúpili basu a Vlado Kopal si kúpil bicie. Skúšali sme vo fyzikálnom kabinete. V auguste však prišli Rusi a Vladova rodina emigrovala. Bol som nútený hľadať spoluhráčov inde a považujem to za zásah osudu, pretože som oslovil kamaráta, ktorý sedel vedľa mňa v hudobnej škole, či by so mnou nešiel do kapely. Povedal, že by ho bavila basa. Bol to Jožo Ráž a nahradil Dušana. Jeho rodičia si dali podmienku, že Dušan sa síce basy vzdá, ale Jožo si musí nástroj

zarežovať u otca v robote, chalani tĺkli štrk, kládli kolajnice... Za to sme si kupovali prvé mikrofóny a zosilňovače. Otec mi s tým veľmi pomáhal, robilo sa to doma podľa časopisu Rádioamatér. A občas sa podaril koncert v reštauráciách, ktoré boli pre nás, pre stredoškóľakov, zakázané, keďže sme ešte nemali osemnásť. Vo Vinárni U troch zajacov nás musela vždy sprevádzať dospelá osoba. Niektorý z rodičov vždy čakal pri minerálke, kým dohráme. Desať rokov sme cvičili a hrali najmä prebrané veci, vlastné pesničky prišli postupne.

Koho alebo čo ste mali v tom čase v repertoári?

Hrali sme, čo bolo treba. Aj tangá, aj „Slovenské mamičky“. Mali sme sedemnásť rokov a na týchto reštauračných hosťoch sme začali skúšať prvé naše pesničky. Postupne, keď sme sa dostali na vysokú školu, prešli sme do vysokoškolských klubov: Věčko, Běčko, Mladá Garda...

Medzitým ste ale zvládli zahraničné koncerty...

Prvý raz sme sa do súťaže prihlásili ešte pred vojnou s pesničkou Bláznivé hry. Dostali sme vtedy cenu za aranžmán, prvýkrát v histórii súťaže. Bolo to pre všetkých čosi celkom nové. Nejakú cenu nám chceli dať, ale nevedeli akú, tak nám vymysleli túto. Na druhý pokus v roku 1980 sme na Lýre boli s tromi pesničkami pričom Kaskadér skončil na druhom mieste a Ôsmy svetadiel dostal cenu za text, ktorý napísal Boris Filan.

Skvelá reklama pre prvú platňu.

Konečne sme ju mohli nahrávať. Dostala názov Ôsmy svetadiel a sú na nej pesničky, ktoré sme tých desať rokov robili, neustále ich cvičili. Mali sme jasnú predstavu, ako to má vyzerat'. Akurát bol problém dostať sa do štúdia. Nebolo to ako dnes, keď môže nahrávať kto chce, kedy chce. Museli to najprv odsúhlasiť všetky možné aj nemožné komisie, niekoho bolo treba podplatiť. Manažéri, ktorí sa tvárili, že nám pomáhajú, na tom celkom dobre zarobili. Pre nás ale bolo hlavné, že to konečne máme.

Môžete o nejakej pesničke povedať, že táto bola prvá - vaša vlastná - ktorú ste si vyskúšali na tancujúcom publiku?

Mali sme niektoré veľmi zaujímavé pokusy... viem, že jedna pesnička sa volala Zelená myška, ale netuším prečo. Len viem, že tá myška mala nejaké problémy.

SNIMKA: ARCHIV

kúpiť. Je to pamätná basa, Jožo ju dlho používal, prefarbil si ju na fialovo. Chodil na výberovú anglickú školu, odkiaľ priviedol Ďura Farkaša a ten zase svojho suseda Zdena Baláža. Jano, jeho brat, bol už vtedy dost' slávny muzikant, bol starší, a tak sme nemali odvahu oslovit' ho. Takto vznikol základný Elán. Zhodou okolností neďaleko od nás býval aj Meko Žbirka, bolo to úrodné sídlisko.

Vraj ste robili všetko preto, vrátane robotníckych brigád, aby ste si kúpili novú aparaturu, ktorá sa dovtedy nedala zohnať.

Najprv sme skúšali hrať na rôznych zábavách a v kluboch. Hlavne sme si potrebovali zarobiť na nástroje a vybavenie, nič sa nedalo ani prenajať, ani požiť. V tom čase sa budovala električková trať do Rače. Chodili sme tam na brigády. Kým ja som

To bol luxusnejší spôsob zárobku. Počas prázdnin sme jazdili do Švédska. Hrali sme tiež v reštauráciách, pričom výhodou bolo, že sme hrali len štyri hodiny. V Nemecku hrávali kapely osem a viac hodín. Zarobili sme si na prvé Fender piána, Stratokastery... boli sme konečne vybavení a keď sme sa vrátili, mali sme ešte nastúpiť do Vojského umeleckého súboru, lenže prišlo nečakané prekvapenie.

Museli ste narukovať?

Niečo sa stalo a nás dali do Humenného k tankistom. Mali sme normálnu službu, žiadne leháro. Ja som bol na ošetrovni, Joža, bohužiaľ, odviekli do Michaloviec a trvalo nám asi tri mesiace, kým sa ho podarilo dostať k nám. Tajne sme tam začali cvičiť a skúšať v miestnej vojenskej knižnici. Práve odtiaľ sme sa prihlásili na Bratislavskú lýru, už druhýkrát.

Prečo?

No pretože bola zelená! (smiech) A ostatné boli šedé. Už zrejme vtedy sme riešili problém rasizmu. Ale hrali sme aj Kaskadéra a ten bol úplne jasný, že zaberie, tak ako aj Ôsmy svetadiel. Spolu s prvou platňou sme sa aj my prvýkrát dostali k Borisovi Filanovi, ktorý robil v televízii. Naša prvá spolupráca bola na jednej inscenácii, kde sme účinkovali aj my a tam vznikli pesničky ako Mláďatá a Kolko a čo za to. To boli prvé pesničky, ktoré sme začali robiť spolu s - dovtedy pre nás nedostupnými a renomovanými textármi - Borisom Filanom a Lubošom Zemanom, ktorý robil v rádiu. Boli od nás starší, a preto sme boli trochu zakríknutí, keď sme za nimi išli. Som rád, že sme ich presvedčili a že s nami začali spolupracovať. Vtedy sme, samozrejme, ešte netušili, že budeme takí slávni.

🌀 Aké pocity vás zaplavia, keď si na toto obdobie spomeniete?

Úžasné. Bol to úžasné obdobie. Robili sme niečo, čo nás strašne bavilo. Mali sme pocit, že budeme najslávnejšia kapela na svete. Všetko sme tomu obetovali, mali sme jasný cieľ. Žiaľ, hranice, ktoré nás obklopovali, nám nedovolili ísť ďalej než do východného bloku. Postupne sme chodili na zázajzdy do NDR, ZSSR, PLR... Nebol to ten svet, ktorý sme chceli dobiť, ale bolo to aj tak úžasné. Je to iné ako dnes. Kapely po roku cvičenia chcú byť slávne a možno sa im to aj podarí, lebo doba im to umožní. Neustále je dopyt po niečom novom, ale nám to zase dlhšie vydržalo. Tvrdo sme pracovali, plánovali, vrtali bedne, riešili sme to spoločne. Aj rodičia boli spokojní. Vedeli, že sme buď v škole alebo v škúšobni. Nemali sme čas na „prúserý“.

🌀 A potom ste začali hrať už naozaj na plný plyn...

Po vojne, keď to už začínalo byť vážne, sa k nám pridali aj Jano Baláž, ktorý bol už zrelý muzikant; ved' zakladal Modus, hral s Vladom Hroncom... Veľmi nám pomohol hlavne s aparátúrou, pretože v tých časoch sa všetko točilo v prvom rade okolo aparátúry. Museli sme mať vlastnú, vtedy sa nič nedalo prenajať ako dnes. Bolo treba si vybrať, investovať, prerobiť, doplniť. Jano predal svoje Volvo, na ktoré si zarobil vo Švédsku, aby sme si mohli kúpiť tú najlepšiu.

🌀 Počítali ste niekedy, za ako dlho sa mu táto investícia vrátila?

Nie. Nikdy. Asi sa to ani nedá prepočítať. Išlo nám o spoločný cieľ. Keď sa spustili koncerty a predaj platní, začalo to byť zaujímavé. Vtedy sa platne predávali v obrovských počtoch a hoci my sme z toho nemali ktovie aký podiel, dokázali sme žiť o čosi lepšie ako priemerný občan krajiny. Ale nebolo to na vyskakovanie, ako by sa mohlo zdať. Nenašetrili sme si na domy ako niektorí vtedajší páni doktori, ktorí boli počas minulého zriadenia oveľa bohatší ako my.

🌀 Ako mohla spolu fungovať partia takých výrazných osobností?

Myslím si, že aj toto súvisí so školou a vzdelaním. Nehádali sme sa, mali sme demokratický systém, o všetkom sme hlasovali. Isteže, občas sme sa pohádali, ale už za komunistov u nás vládla demokracia. Všetci sme inteligentní ľudia, aj preto nám to vydržalo tak dlho.

🌀 Dnešné hity sú často vykalkulované: osloví sa producent, ktorý práve „letí“, zaplatí sa textár, ktorý „to vie“, melódia musí byť „pre rádio“... Ako vznikali vaše hity?

Odkedy sme vyhrali druhé miesto na Lýre, stali sme sa slávnymi a vzápätí aj v Opuse pochopili, že to má význam, tak sme každý rok vydali platňu. Vznikalo to prirodzene. Nemali sme problém vymyslieť dvanaásť piesní, keďže sme všetci traja - Jano, Jožo a ja - komponovali, vznikol skôr opačný problém. Časom som zistil, že by som toho pokojne mohol dodávať aj viac... preto som už počas pôsobenia v Eláne plánoval vlastnú platňu.

🌀 Bol to hlavný dôvod vášho odchodu?

Jeden z viacerých. Ďalším bol ten, že počet koncertov a celý ten vlak, ktorý sa rútil šíalenou rýchlosťou,

mi prestával vyhovovať. Chcel som skladať, byť viac doma, v štúdiu. Rozišli sme sa v dobrom.

🌀 Kedy vám definitívne došlo, že sa vydáte na sólovú dráhu?

Chytilo ma to na nejakom zázajzde v Rusku. Definitívne som pochopil, že sa nám nepodarí stať sa celosvetovo známou kapelou, ostatné drôty boli všade... povedal som si, že to takto nemá zmysel. Dohodli sme sa, že ešte rok to spolu potiahneme a v roku 1985 som odišiel. Keďže v tom období bolo už naplánované a schválené, tak ako to bolo zvykom, že si môžem vydať svoju platňu, po odchode som natočil Chlapčenský úsmev, ale zároveň som ako kamarát vypomáhal aj na najslávnejšom albume Elánu Detektívka. Zároveň s tým som však zoberal aj mimoriadne zaujímavý projekt, prácu na muzikále Fontána pre Zuzanu. Všetko som to robil súběžne, a i tam sa objavili Jožo aj Jano. Nikdy sme spolu neprestali komunikovať.

🌀 Ako to zoberali, keď ste im definitívne oznámili svoj odchod?

Prežili sme jeden veľmi silný večer v Rusku, v nejakom meste pri Volge, keď sme si všetko povedali. Neprehovárali ma, bolo to dané. Poplakali sme si. Bolo to vážne rozhodnutie, ved' som odchádzal z najslávnejšej kapely. Mali sme na všetko gentleman agreement, preto sme sa dohodli, že meno Elán bude môcť naďalej niesť len niekto z pôvodnej zostavy, teda Jožo, Jano, Zdeno, Ďuro alebo ja, a to zoskupenie, kde bude viac pôvodných členov.

🌀 V tom čase ste vychrľili enormné množstvo hudby, hitov, albumov, nielen pre seba, ale aj pre ďalších interpretov. Ako bolo niečo také v silách jedného človeka?

To je presne to, prečo som odišiel z Elánu. Toľko sme hrali a cestovali, že som nemal kedy komponovať. Nebolo to tak ako dnes, keď si vezmete laptop a v hotelovej izbe si v klude skladáte. Ja som vždy potreboval klavír. Ten, ktorý sme mali na koncerty, bol taký veľký, že ho nosili technici a potreboval aparátúru. Nedalo sa ani nahrávať, mali sme len páskové magnetofóny a tie boli tiež obrovské. Nedala sa počúvať hudba na slúchadlá, hoci to bola doba prvých walkmanov, ktoré sme pašovali do Ruska. Keď som si chcel pesničku zaznamenať, tak len do nôt. Skrátka, takto to nešlo. Napríklad, v Rusku som vyhľadával miestne konzervatóriá, kde som ich poprosil, aby som tam mohol cvičiť a tam som aj komponoval. Ruská špecialita bola, že sme v každom meste ostali niekoľko dní. V Soči sme dokonca boli týždeň, týždeň sme hrali v športovej hale a týždeň sme mali vypredané. Cez deň sa ostatní chodili kúpať, ja som skladal pesničky na miestnom konzervatóriu. Času na komponovanie však bolo strašne málo a to ma veľmi frustrovalo. Preto, keď som konečne dostal priestor, všetko to zo mňa vypadlo v priebehu jedného roka.

🌀 Čo, vo vašom prípade, znamená „štúdio“? Kde ste trávili svoj pracovný čas - doma alebo v ozajstnom štúdiu niekde inde?

Hlavne doma, tam pesničky vznikali za klavirom. Mal som maličké štúdičko v paneláku. Postupne, ako išla technika, zaľúbil som sa aj do počítačov. Už na prvom albume som si väčšinu vecí nahrál sám. Predstava, že si v budúcnosti budem schopný nahrat'

všetky nástroje, to bol môj sen. A vývoj mi dal za pravdu. Bol som jedným z priekopníkov u nás. Dal som do toho všetky peniaze, ktoré som zarobil, a keďže to bolo za tvrdého socializmu, natvrdo som kupoval nemecké marky, pašoval ich do Nemecka a tam mi ľudia rôznymi spôsobmi kupovali najnovšie sekvencery. Mal som automatického bubeníka, ktorý vtedy stál 6000 mariek, čo bol dvojročný plat bežného človeka. Za to sa dalo určite kúpiť auto. Ale ja som bol do toho blázon a neskôr som ho aj požičil. Napríklad si ho požičil Laco Lučenič na Meko platňu a urobilo mu to „americký zvuk“. Bolo to čosi úplne nové.

🌀 Bol rozdiel v tom, keď ste skladali pre seba a pre niekoho iného?

V tom čase ani nie. Skladal som prirodzene pre kapelu, kde väčšinu pesničiek naspieval Jožo, no pár zostalo aj pre mňa. Nikdy som nemal ambíciu byť sólovým spevákom, nevedilo mi, že som trochu v pozadí. Preto aj po odchode z Elánu som skôr uvažoval nad štúdiovou prácou a nie nad speváckou kariérou. To, že som začal spievať, prišlo po lavine náhod. Ak nie si moja som naspieval ja, pretože v tom momente nebolo v Bratislave nikto, kto by to naspieval. Urobil som to sám a vznikol obrovský hit.

🌀 Ako ste prežívali ošiaľ okolo vás? Ved' v rádiu ste mali plno hitov.

Bolo to príjemné. Vznikla potreba postaviť kapelu, dal som dokopy partiu mladých muzikantov a zase sme šli na koncerty. Mali sme všade vypredané, ale oproti Elánu bolo lepšie to, že tých koncertov nebolo dvesto, ale len deväťdesiat za rok. Dalo sa to znieť. Doteraz sa však cítim hlavne ako skladateľ, veľmi ma baví skladať nielen pre seba, ale aj pre ostatných. Postupne som začal spolupracovať s Beatou Dubasovou, Marikou Gombitovou, Rišom Müllerom, Helenou Vondráčkovou... bola to zábava. A dokonca sa mi robilo lepšie, pretože som mal jasné zadanie. Dostal som text, poznal som interpreta, dohodli sme sa, či to má byť pomalé alebo rýchle, a tak som len doplnil melódiu ako krížovku... Som rád, že z toho vznikli aj také megahity ako Po schochodoch a ďalšie.

🌀 Vyhľadávajú vás dnes mladé kapely, ktoré chcú konzultovať svoju hudbu?

Ešte sa to občas stane, ale málo, pretože k nahrávkam typu rap alebo house štýl už nemám veľmi čo povedať. Hudba je podľa mňa dobrá alebo zlá. Neodsudujem nič, ale každý by mal vo svojom smere robiť hudbu čo najlepšie, nie som na všetko odborník.

🌀 Pri čom vám ale „zazvonil zvonček“, že toto má budúcnosť?

Na sledovanie mladých kapiel som už asi veľmi starý, pretože si na žiadnu výnimočnú nespomínam. Prišiel však za mnou jeden mladý muzikant, o ktorom vám môžem niečo povedať, a to je môj syn Robo. Popri iných veciach sa venuje aj hudbe a myslím si, že to robí veľmi dobre a že o ňom ešte bude počuť. Vždy mu len niečo ukážem, dal som mu nejaké nahrávky starých dobrých kapiel, ktoré ešte určite nepočul, aby si aj na základe toho skúsil nájsť svoj smer. Trošku mu radím v klavírných a speváckych technikách, ale len ak sám príde a dá mi vypočuť svoje veci. Nemusím ich ani veľmi kritizovať, pretože sú dobré.

Spisovateľ a režisér Peter Krištúfek je na Slovensku známy svojimi literárnymi dielami a dokumentárnymi filmami. Pred nedávnom k nim pribudol aj prvý hraný film Viditeľný svet, ktorý zhodou okolností vybrali do súťažnej sekcie Na východ od Západu 46. ročníka MFF v Karlových Varoch, kde mal svetovú premiéru 7. júla 2011.

Hranice súkromia

Ako by ste v kocke charakterizovali dej filmu?

Je to psychologická dráma, ktorej hlavnou témou je zásah do súkromia a nastolenie otázky, kde sú dnes jeho hranice. Film si zároveň všima skutočnosť, že každý človek má v sebe isté sklony k násiliu, ktoré tlmí a ktoré v istom momente môžu vyplávať na povrch. Úplne konkrétne, je to príbeh osamelého štyridsiatnika, ktorý je úspešným letovým dispečerom, čo znamená, že má povolanie založené na pozorovaní a presnosti. Jeho súkromný život je však v troskách. Je naviazaný na matku, má rôzne trápenia a celkovo sa cíti nešťastný. Zo svojho bytu na sídlisku začne sledovať rodinu, ktorá býva oproti. Je to mladý pár, muž, žena a dve deti, ktorí na prvý pohľad vyzerajú šťastní. Po istom čase pozorovania im náš hrdina začne závidieť, a keď zistí, že nie všetko je tak, ako sa javí na prvý pohľad, chce sa o nich dozvedieť viac a začne im do života zasahovať, čo má za následok násilné a dramatické vyvrcholenie.

Do hlavnej postavy Olivera ste si vybrali českého herca Ivana Trojana, ktorý je známy svojou náročnosťou na filmových scenáristov. Rozhodol sa pre váš projekt jednoznačne alebo ste ho museli prehovárať?

Veľmi ma to prekvapilo, ale rozhodol sa takmer jednoznačne. Najskôr som hľadal slovenského predstaviteľa, no nenašiel som ho, preto som s malou dušičkou oslovil Ivana Trojana. Obdivujem ho už dlhé roky, a tak mu po vzájomnom dohovore producent Milan Stráňava poslal scenár. Keď si ho prečítal a my sme za ním potom prišli do Prahy, mal scenár už prekonzultovaný s psychologičkou, ktorá mu pomáha pripravovať sa na herecké úlohy. Začal mi vysvetľovať, ako pochopil motiváciu svojho hrdinu, jeho vzťahy k ostatným postavám a podobne. A rozprával o tom tak, akoby sme už predtým o filme veľa hovorili a teraz len plynulo pokračujeme. Bol som v šoku z toho, ako úzase porozumel hlavnej postave. Na presnejšie doladenie scenára sme potrebovali len zopár stretnutí. Párkrát som zacestoval do Prahy, večer som si pozrel jeho predstavenia v divadle a potom sme sa rozprávali o scenári. Prechádzali sme si ho podrobne od začiatku do konca. Ivan Trojan pracuje tak, že musí mať všetko veľmi presne definované. Ja som na základe jeho podnetov scenár ešte upravil tak, aby bol viac na jeho obraz. V hlavnej postave filmu je z každého z nás niečo, preto sme si tak porozumeli.

V úlohe Oliverovej matky sa objavila legenda českého divadla a filmu Jana Hlaváčová.

Mám veľmi rád hercov, ktorí napriek tomu, že sú hviezdy, nemajú hviezdne maniere. To sa týka Ivana Trojana i Jany Hlaváčovej, ktorá bola veľmi disciplinovaná a mimoriadne chápe. Jej postava matky je pre hrdinu i pre celý príbeh veľmi dôležitá, ale vo filme ju vidíme málo. Dokonca sa ma snažila nahovoriť, aby som jej pridal nejaké dialógy. Tak dúfam, že niekedy sa dostanem aj k tomu, že budem môcť s pani Hlaváčovou pracovať aj na väčšej postave.

Viditeľný svet je z produkčného hľadiska čisto slovenský film. Ako ste vyriešili reč postáv, ktoré hrajú českí herci?

Toto je na našom filme veľmi vtipné. Je to slovenský film, v ktorom sa z dvoch tretín hovorí po česky. Bola to na jednej strane podmienka Ivana Trojana, že nebude hovoriť takou tou spotvorenou slovenčinou, zároveň si však myslím, že on má taký skvelý hlas, že by bolo barbarské ho predabovať. Príbeh sa odohrával v Bratislave na sídlisku Dlhé diely, takže Oliver zákonite musí byť Čech, žijúci na Slovensku, čo ešte viac podčiarkuje jeho izolovanosť vo svete, v ktorom žije. Logicky sme mu potom vybrali mamičku, ktorá je Češka. Vo filme to ani nebolo treba veľmi vysvetľovať, pretože Čechov, ktorí žijú v Bratislave a stále hovoria len po česky, je pomerne dosť.

Kto sa objaví zo slovenských hercov vo Viditeľnom svete?

Martin Mňahončák, ktorý niekoľko rokov pôsobil napríklad v divadle v Olomouci i v divadle ABC v Prahe, Kristína Turjanová, známa slovenská muzikálová herečka a Dagmar Bruckmeyer. Pre všetkých troch hercov to bol kinematografický debut. V menšej úlohe sa vo filme mihne aj Ivan Palúch.

Okrem toho, že sa venujete audiovizii, patríte medzi popredných slovenských spisovateľov. Trikrát ste sa s vašimi dielami umiestnili vo finále literárnej ceny Anasoft Litera. K filmu Viditeľný svet ste napísali aj scenár. Vychádzali ste pri jeho písaní z nejakej svojej literárnej poviedky?

Veľmi oddeľujem literatúru a filmové scenáre. Literatúra sa totiž vyjadruje odlišným spôsobom ako film a využíva úplne iné vyjadrovacie prostriedky. Film musí byť založený na obrazoch, na veľmi

konkrétnych dialógoch, na presnom popísaní toho, čo sa deje a ako to prebieha, a to práve literatúra veľmi rada obchádza. Viditeľný svet vznikol od začiatku ako pôvodný scenár. Vychádzal z filmovej poviedky, strohého definovania toho príbehu, ktorý je sám o sebe dosť minimalistický a antiromantický, pretože sa nehrá s prvoplánovými emóciami, a presne to sa viac hodí do filmového scenára ako do literárnej poviedky.

Film ste úspešne uviedli v júli na 46. ročníku MFF v Karlových Varoch v sekcii Na východ od Západu a 18. augusta film vstúpil do českých kín. Aké sú vaše očakávania?

Mnohým sa príbeh osamelého Olivera v Bratislave páči. Je podaný realisticky a veľa ľudí sa v ňom našlo, navyše téma hraníc súkromia je podľa mňa v súčasnosti absolútne aktuálna. Pozorovanie a voyérstvo nie je cudzie nikomu. Robíme to viac-menej všetci s veľkou radosťou a na rôznych úrovniach. Pozitívne reakcie po premiére v Karlových Varoch sú dôkazom toho, že film zaujme divákov aj v Čechách. A nielen to - vyšla skvelá recenzia v prestížnom americkom filmovom časopise Variety a záujem o film prejavil okrem množstva iných festivalov, napríklad festival Sundance. Nemám žiadne očakávania, čo sa týka návštevnosti. Pre mňa je najdôležitejšie, že som film Viditeľný svet mohol nakrútiť s absolútnou umeleckou slobodou tak, ako som chcel, a to vďaka producentovi, aj vďaka špičkovým spolupracovníkom - ku ktorým ešte patrí slovenský kameraman, žijúci v Čechách, Martin Štrba. Dúfam teda, že bude mať úspech.

Elena Kotová

Dozvuky jubilea

Pri príležitosti svojich významných okrúhlych narodenín pozval predseda Kollárovej spoločnosti Vojtech Vecán

do salónika bývalého Domu slovenskej kultúry predstaviteľov a spolupracovníkov Slovensko-českého klubu i spriaznených inštitúcií, ktorí, ako sám oslávenec podčiarkol, sú v jeho očiach ľuďmi veľmi aktívnymi v propagovaní nielen slovenskej kultúry v Prahe, ale aj snažiacimi sa nekonfliktne podporovať slovensko-české vzťahy na všetkých ich úrovniach. Nerozprávali sme sa len o práci a ďalších plánoch do budúcnosti, ale aj o živote ako takom.

Lebo všetko napokon so všetkým súvisí. A bolo, najmä vďaka stále čulému a činorodému jubilantovi, príjemne, čo je už dnes pomerne vzácny jav... (nv)

Pavol Škrak 60

Na palube botela Albatros, samozrejme v domovských vodách uprostred Prahy 1, oslávil šesťdesiatku radný tejto mestskej časti pre kultúru a školstvo, veľký priaznivec umenia a spoluautor myšlienky slovenskej škôlky v Prahe, košícky rodák Ing. Pavol Škrak. Hoci okrem iného aj niekdajší tatranský hotelier, predsa ho však dnes ako amatérskeho potápača pri organizovaní mimoriadne milého podujatia inšpirovala hladina Vltavy. Preto i výzva na neformálny a na loď vhodný odev, ktorú niektoré gratulantky vzali naozaj vážne... (vs)

Potrebuje zabezpečiť moderné bývanie a starostlivosť v blízkosti Prahy vrátane ošetrovateľskej asistencie?

Pro klienty s potvrzením
sleva 2000 Kč
od redakce jednorázově

- Máme pro vás jedinečné řešení, Domov pro seniory Dřevčický Park v Dřevčicích, okres Praha-východ.
- Celé zařízení, tj. bydlení pro seniory, restaurace, školicí centrum a wellness je v provozu od 1. června 2010.
- Nabízíme vysokou kvalitu služeb, jistotu pomoci v nadstandardně vybaveném a zajímavě architektonicky řešeném komplexu bezbariérových apartmánů. Budete mít po ruce veškerý komfort, ošetrovateľskú službu a pravidelnou lekárskou starostlivosť.
- Poskytneme vám dlhodobé i odlehčovacie (krátkodobé) pobyty.
- Zařízení je vhodné jak pro aktivní seniory, tak i pro klienty, kteří v závislosti na svém zdravotním stavu vyžadují zvýšenou péči.

Chcete-li naši nabídky využít a chcete slevu, kontaktujte redakci Slovenských dotyků!

dotyky@czsk.net
Janka Haluková 737 702 526

Info

• st. 7. 9. o 18.00
Galéria SI, Jilská 16, Praha 1
Karol Felix: NA CESTE
Vernisáž výstavy výtvarníka K. Felix, študenta A. Brunovského
Výstava potrvá do 30. 9.

• so. 10. 9. o 13.00
ČRo Leonardo
DŽAVOTANIE
Rozprávanie po slovensky o Slovensku a Slovákoch

• so. 10. - so. 24. 9.
Divadlo Bez zábradlí, Jungmannova 31, Praha 1
SLOVENSKÉ DIVADLO V PRAHE
16. ročník divadelného festivalu (viď IV. strana obálky)

• po. 12. 9. o 18.00
Café Teatr Černá Labuť, Na Poříčí 25, Praha 1
Mimi Jakubisová: MAGICKÝ PRIESTOR
Výber z tvorby slovenskej výtvarníčky pri príležitosti jej životného jubilea
Výstava potrvá do 28. 10.

• ut. 13. 9. o 18.30
Kostol sv. Michala, V jirchářích, Praha 1
ČESKO-SLOVENSKÝ ZBOROVÝ KONCERT
Spoločný koncert Detského speváckeho zboru Rolníčka Praha a Bratislavského chlapčenského zboru

• st. 14. 9. o 17.00
Galéria Hollar, Smetanovo nábř. 6, Praha 1
Kamila Štanclová: DNI A SNY
Výstava diel slovenskej výtvarníčky
Výstava potrvá do 9. 10.

• st. 14. 9. o 19.00
Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
JULIUS SATINSKÝ
Večer venovaný nedožitému životnému jubileu významnej osobnosti slovenskej kultúry spojený s výstavou fotografií a karikatúr známych osobností, ktoré J. Satinský nakreslil.
Hostia večera: Milan Lasica, Lucia Satinská

• st. 14. - št. 22. 9.
Plzeň
MEDZINÁRODNÝ FESTIVAL DIVADLO
19. ročník plzenského divadelného festivalu.
Slovensko na festivale zastupujú:

pi. 16. 9. o 17.00
Sála Peklo, Pobřežní 10, Plzeň
Slovenské národné divadlo, Bratislava
HOLLYROTH, anebo Robert Roth spívá
Jana Hollého mrzkoti a pomerkováňá
Hrá: Róbert Roth
Réžia: R. Ballek

so. 17. 9. o 12.00
Divadlo Alfa, Rokycanská 1455/114, Plzeň
P.A.T a ŠTÚDIO 12, Bratislava
Sláva Daubnerová: M. H. L.
Dokumentárna monodráma
inšpirovaná životom a dielom prvej slovenskej profesionálnej režisérky
Magdy Husákovéj-Lokvencovej

• št. 15. 9. o 18.00
Podnikateľský inštitút Pyramida, Karlštejnská 30, Praha 5
DVA SVĚTY BAREV
Vernisáž výstavy dvoch výtvarníčok - Slovenky, Heleny Galbavej, a Češky, Renáty Těhnikovej
Hudobný program: Katerína Halbychová - husle, Karel Martinek - klavír, v priebehu večera na piáno hrá Petr Václ
Výstava potrvá do 30. 11.

• so. 17. 9. o 10.00 - 18.00
Šimkove sady, Hradec Králové
DEŇ SLOVENSKÉJ KULTÚRY V HRADCI KRÁLOVÉ
Prezentácia slovenskej kultúry v rámci 7. Královohradeckých dožínok

• ut. 20. 9. o 9.00
Konferenčné centrum veľvyslanectva USA, Tržiště 15, Praha 1
MEDZINÁRODNÉ SYMPOZIUM A VÝSTAVA
25. výročie založenia exilového Československého dokumentačného strediska nezávislé literatury
Česko-nemecko-slovenské sympózium pod názvom Disent a opozícia v Československu a NDR v 70. a 80. rokoch

od st. 21. 9.
Múzeum Kampa, U Sovových mlýnů 2, Praha 1
Archív slobody na zámku Schwarzenberg. Výstava k venovaná 25. výročiu vzniku Československého dokumentačného strediska
Výstava potrvá do 6. 11.

• st. 21. 9. o 17.00
Slovensko-český ART klub, V Závětrí 4, Praha 7
STRETNUTIA S VEDOU
Tentoraz s Prof. Ing. Ivanom Wilhelmom, CSc., dr. h. c. mult., fyzikom a bývalým rektorom Univerzity Karlovej

• st. 21. 9. o 18.00
Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
PAMÄTNÝ DEŇ OBETIAM HOLOKAUSTU A RASOVÉHO NÁSILIA V SR
RIEŠENIE ŽIDOVskej OTÁZKY NA SLOVENSKU
Výstavu odborne pripravil prof. Pavol Mešťan a výtvarne Milan Veselý

• st. 21. 9. o 17.00
Galerie v pátém patře Úradu mestskej časti Praha 10, Vršovická 68, Praha 10
Ladislav Hojný: KRESBY A TEXTY
Vernisáž výstavy spolupracovníka Slovenských Dotykov
Výstava potrvá do 26. 10.

• št. 22. 9. o 19.00
Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
MŮRY SÚ VYSOKÉ A HRUBÉ
Dokumentárny film režiséra Juraja Johanidesa o predčasne zosnulom slovenskom scenografovi Alešovi Votavovi (1962 - 2001)
Po projekcii beseda s tvorcami filmu

• pi. 23. 9. o 19.30
Divadlo v Řeznické o.p.s., Řeznická 17, Praha 1
Lubo Dobrovoda: JA MALKÁČ

Pokus o náhľad do spolunažívania jednej česko-slovenskej rodiny očami päťročného chlapca koncom 60. rokov 20. storočia

• po. 26. 9.
Kultúrne centrá a inštitúty krajín EU v Prahe
EURÓPSKY DEŇ JAZYKOV
Veľká oslava jazykov s pestrým viacjazyčným programom a súťaž o jazykové kurzy.
o 10.00
Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
Stretnutie so slovenskou literatúrou o 11.00
Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
Filmová pozvánka na Slovensko

• ut. 27. 9. 9.30
Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
ROZPRAVAJME SI ROZPRAVKU
Výchovno-dramatický program pre deti o slovenčine a jednej rozprávke krajiny
Účinkujú: V. a M. Matejka

• št. 29. 9. o 18.00
Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
Jaromír Slušný: NAJSTARŠIE SLOVENSKÉ MÝTY A BÁJE
Literárny večer spojený s autorským čítaním. Moderuje: Peter Lipták

• po. 3. 10. o 17.00
Vysoká škola aplikovanej psychológie, nám. ČSA 85 (budova kultúrneho domu), Terezín
TEREŽIN OČAMI JANA KUČERU
Na vernisáži výstavy fotografií pri príležitosti imatrikulácie a otvorenia prvého akademického roku novej vysokej školy vystúpi rektor Štefan Medzihradský a predseda SZSZ Vladimír Skalský

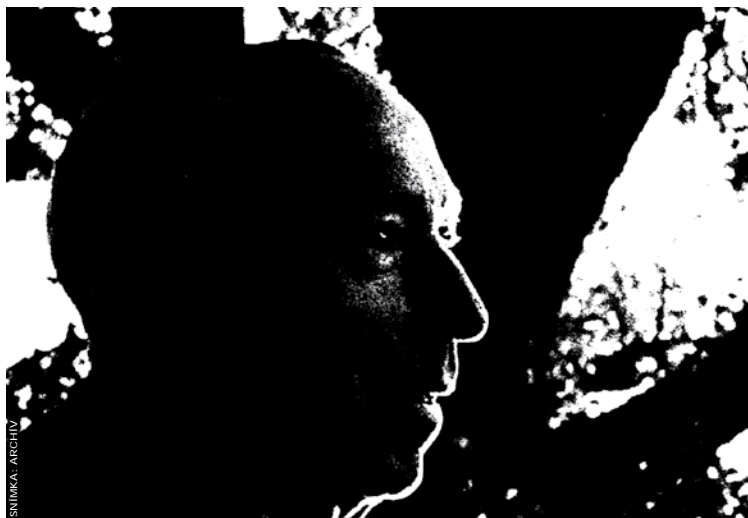
(Zvýraznené podujatia usporadúva alebo spolusporadúva Slovensko-český klub, vydavateľ Slovenských dotykov, a ČeskoSlovenská scéna)

KONŠTANTÍN ČÁRSKY

Chirurg spomína

Pred dvoma rokmi, v aprílovom čísle Slovenských dotykov 2009, bol uverejnený celostránkový článok Anny Falisovej Zdravie treba hľadať u seba. Autorka ho venovala sto desiatemu výročiu narodenia významného slovenského chirurga Konštantína Čárskeho. Nebudeme opakovať jeho životnú cestu, ktorú autorka podrobne opísala, ale len pár údajov, aby sme mohli hovoriť o jeho spomienkovej knihe.

Konštantín Čársky sa narodil 4. apríla 1899 v záhoráckej obci Gbely a zomrel 23. mája 1987 v Bratislave. Navštevoval ľudovú školu v Gbeloch, gymnázium v Nitre, v Skalici a v Trnave, Lekársku fakultu Karlovej univerzity v Prahe a Univerzity Komenského v Bratislave. Pri štúdiách ho významne podporoval jeho najstarší brat Ludvík, ktorý bol tiež lekárom. Konštantín Čársky dosiahol významné úspechy vedecké i pedagogické. Stal sa univerzitným profesorom a až do svojich 71 rokov pôsobil ako prednosta 1. chirurgickej kliniky v Bratislave a vysokoškolský učiteľ.

Jeho spomienky vznikli na základe zápisov, článkov a magnetofónových záznamov. Zostavil ich a literárne spracoval Ján Medveď. Tento pozoruhodný redaktor vydavateľstva Slovenský spisovateľ, ktorý od viacerých osobností slovenského kultúrneho a vedeckého

života získal rukopisné texty, zaslúžil sa o ich vydanie. Kam sa podeli ďalšie rukopisy, ktoré nevyšli za Medveďovho života, o tom sa možno len domnievať.

Spomienková literatúra je veľmi významná v národnej kultúre, lebo dopĺňa to, o čom strohé dokumenty nehovoria. Čárskeho spomienky sú rozdelené do desiatich častí, z ktorých každá má niekoľko podkapitol a obsahujú nielen jeho životopisné príbehy, ale aj vedeckú, pedagogickú činnosť a jeho záujmy ako športovca, nimróda a šíriteľa zdravotníckej osvety. Zaujímavá je jeho poznámka o tom, aký bol sklamaný, keď musel odísť do dôchodku, hoci sa cítil mentálne a fyzicky schopný ďalšej práce. Nezatrpkol, ale venoval sa zdravotníckej osvete. Za stále aktuálne môžeme považovať jeho názory, v ktorých pomerne účinne propagoval novú teóriu o zdraví: Zdraví sme vtedy, keď sme schopní telesne a duševne chorobám odolávať a nie, ako sa dosiaľ hovorievalo, že sme zdraví vtedy, keď necítíme žiadnu bolesť.

V knihe vystupujú mnohé osobnosti nielen slovenskej medicíny, ale aj iných odborov vedy - ako historik profesor Daniel Rapant, spomína spisovateľku Zuzku Zgurišku, svojich rodákov, ktorí sa vysťahovali do Ameriky. Veľmi sa prihovára za kontakt medzi vysťahovalcami a starou vlasťou. Kniha je vtipná, dobre sa číta a je doplnená bohatým obrazovým materiálom.

Vojtech Čelko

úryvok

Nebudem spomínať dopodrobna, čo všetko sa odohralo na skúškach počas ďalších rokov na fakulte. V krátkosti iba tolko: skúšky z klinických predmetov prebiehali hladko. Rigorózne skúšky mávali za mojich študentských čias iný charakter, ako majú dnes. Nebolo zriedkavosťou, že ich niektorí študenti aj viackrát opakovali. Keď skúška vypálila dobre, muselo sa to aj náležite osláviť. Oslavovalo sa podľa toho, kto mal aké hlboké vrecko.

Bol som hosťom na jednej bohatej oslave. Rigorozant mal zámožného otca a tak sme oslavovali v kaviarni Astorka, kde v tých časoch vyhrával slávny slovenský primáš Jožko Pihík. Piesne sa

sypali ako z vreca a sólo si spieval oslávenec. Naraz od jedného stola vstal starší pán so slovami:

- Už toho vášho vyvreskovania máme po krk! Myslíte si, že nás to baví?

- A vy si, vážený pán, myslíte, že ja vás bavím? Ja zabávam seba a svojich kamarátov. Ak sa chcete zabaviť aj vy, vyťahnite z vreca päťdesiatku a dajte ju Pihíkovi do barborky. Potom bude vyhrávať aj vám a zaspievať si môžete aj vy.

Pravda, bola väčšina takých študentov, ktorým Jožko Pihík nevyhrával. Na oslavu stačila viecha, zopár kolegov a kolegýň. A už bolo veselo. Aj so stovkou sa v tých časoch dalo stáť „na vysokej nohe“ na Vysokej ulici pri pár krčiazkoch dobrého vína.

Väčšina našich osláv bývala ešte skromnejšia. Odohrávala sa zvyčajne na rohu Vysokej a Schöndorfskej, dnešnej Obchodnej ulice. Chodievali sme ta aj preto, že v rohu miestnosti mali malý klavír, na ktorom nám náš kolega Jožko Straka vyhrával ľudové pesničky, že sa niekedy zem triasla od spevu a veselosti. Jožko Straka, syn organistu z považskej Košece, bol veru skvelý muzikant. Obyčajne si sadol za klavír a preletel prstami po klávesoch, to akoby ostril náladu. Trochu vyčkal.... a potom to začalo vriieť. Pieseň letela za piesňou a naše mladé hrdlá a rozjasané duše sa priam kúpali v ľudových pesničkách od výmyslu sveta. Prešli sme s Jožkom Strakom neraz celé Slovensko a neraz nás pri takejto lacnej, a z tej duše úprimnej zábave, našlo i brieždenie, ak nám po záverečnej dovolili pretiahnuť.

Študentský život bol v Bratislave veselý. Už o pár rokov po prvej svetovej vojne sme nevedeli, čo je to hlad. Oblúbeným miestom návštev medikov bývali Púčkove domy (Bimbó házak) v Horskom parku, kde sme chodievali na langošie a špricer za pár grajciarov.

Iným miestom radostnej zábavy bývala petržalská kaviareň Aukaffee pri prístave propeléra a ďalšia v samotnom parku v reštaurácii U Leberfingera, kde vyhrávala vojenská hudba. Na výlety do Devína sme sa vozievali loďou a na Železnú studničku cez Kolibu, ako aj do Slamenej budy sme šlapali peši. Najďalej, kde sme sa občas zaviezli, bola Modra a odtiaľ pešo do harmónie a na Piesky.

Úfam, že sa nebudú na mňa hnevať priatelia a známi, keď spomeniem, že v Bratislave pri Rybnom námestí, na povestnej Vydríci, v časoch môjho štúdia boli aj verejné domy. Jožko Straka si do jedného chodieval večerami privyrábať. Hrával nie takej spoločnosti, ako sme boli my, jeho kamaráti, ale kdekomu a kadečo. Muzikant to bol znamenitý. Vedel on veru zaintonovať námornikom z prístavu aj mornárske, aj všelijaké iné. Stačilo mu počuť melódiu a prsty samy harmonizovali. Jožko bol však aj demonštrátorom na kožnej klinike. Vtedy zdravotné orgány mesta, aby sa predišlo šíreniu pohlavných chorôb, mali za úlohu raz mesačne všetky dievčatá, policajnou raziou pozbierané v nevstincoch, prijať na venerologické oddelenie kožnej kliniky a tam ich odborne vyšetriť.

Jedno z dievčat, ktoré zhodou okolností prišlo do verejného domu v deň razie, tam Joža večer videlo. V noci sa dostalo pod ochranou polície do nemocnice. Na druhý alebo na tretí deň robil profesor vizitu. V sprievode asistentov v bielom plášti bol aj Jožo Straka ako demonštrátor. Keď ho dievča zbadalo, vzrušene zakričalo: „Szervusz, publi! A rendörök téged is megfogtak és ide cipeltek?“ (Servus, chlapček! Policajti aj teba chytili a sem dovliekli?) Profesor, Čech, maďarčinu neovládal a spýtal sa, čo dievča hovorilo. Prvý asistent Žarnovický nechcel prezradiť vedľajší zárobok svojho kamaráta, a tak po svojom pretlmočil: „Ja by som sa pred takým chlapčekom ani nevyzliekla.“ Profesor pohľadkal Jožu po tvári a vo vizite pokračoval.

Slovenský literárny klub v ČR
vypisuje pod záštitou veľvyslanca SR v ČR, J. E. Petra Brňa
a s podporou Ministerstva školstva, mládeže a telovýchovy ČR

7. ročník
literárnej súťaže
Jána
Kollára

Súťaž je verejná
a anonymná, určená
mladým autorom žijúcim v ČR
(na občianstve či druhu pobytu
nezáleží) v oblasti prozaickej tvorby
v slovenčine alebo so slovenskou tematikou.
Žáner je ľubovoľný - poviedka, esej, fejtón
a podobne.

Súťaž sa vypisuje v troch kategóriách:
A. žiaci základných škôl
B. študenti stredných škôl
C. študenti vysokých škôl vrátane doktorandov
a ostatní mladí autori do 26 rokov

V kategórii A je predpísaný rozsah do 4 normostránok,
v kategórii B do 8 normostránok, v kategórii C do 12 normostránok
(1 normostránka má 30 riadkov, 60 znakov v každom riadku).

Každý súťažiaci smie poslať jednu, dosiaľ nepublikovanú prácu,
a to v troch identických exemplároch. Na príspevku musí byť označená
kategória, nie však meno autora. Súťažiaci k zásielke pripojí zalepenú obálku,
v ktorej vyplní údaje o autorovi (názov príspevku, meno a priezvisko, adresu,
dátum narodenia a kontaktné telefónne číslo).

Práce zašlite na adresu:
Slovenský literárny klub v ČR,
Salmovská 11
120 00 Praha 2
a označte Literárna súťaž Jána Kollára.

Uzavierka je 28. októbra 2011, rozhoduje dátum na poštovej pečiatke.

Výsledky budú do konca roku vyhlásené na slávnostnom večere v Nostickom paláci v Prahe, v sídle Ministerstva kultúry ČR, za účasti
popredných osobností kultúrneho života.

V každej kategórii bude udelená prvá, druhá a tretia cena. Všetci ocenení autori budú na vyhlásenie pozvaní s uhradením cestovných
výdavkov, získajú Cenu Jána Kollára a ďalšie hodnotné vecné ceny od organizátora, partnerov a sponzorov. Všetky ocenené práce budú
publikované v literárnom štvrťročníku,
česko-slovenskej revue Zrkadlenie-Zrcadlení a honorované v kategórii A sumami 1500, 1000 a 500 Kč,
v kategórii B 2000, 1500 a 1000 Kč a v kategórii C 5000, 3000 a 2000 Kč.
Porota, zložená z popredných spisovateľov a odborníkov, môže udeliť aj zvláštnu prémieu.

Partneri:

Literárne informačné centrum Bratislava, Národné osvetové centrum Bratislava,
Slovenská národná knižnica Martin, Slovensko-český klub Praha, Svetové združenie Slovákov v zahraničí,
Spoločnosť Jána Kollára Praha, Art Benický Praha, Hewlett-Packard

Spisovateľa, textára a prekladateľa Jána Štrassera v posledných mesiacoch zamestnávali naraz tri ženy. Dokonca tri veľmi známe ženy: moderátorka Adela Banášová, herečka Petra Polnišová a sopranistka Adriana Kučerová. Túto výnimočnú kombináciu talentu sa mu podarilo priviesť do svojej najnovšej knihy rozhovorov, ktorá je tesne pred dokončením. Termín vydania je stanovený na jeseň. V rozhovore prezradil nielen podrobnosti, ako kniha vznikala, v čom ho dievčatá potrápili, o čom všetkom boli ochotné otvorene hovoriť, ale aj to, od čoho je v poslednom čase závislý a kde s ním môžete osobne zápašiť...

Sloboda na oboch stranách diktafónu

Zuzana Kostelníková

Prečo ste sa rozhodli po deviatich knihách rozhovorov prevažne s hercami zmeniť „hlavné postavy“ a preorientovať sa na o generáciu mladšie ženy?

Mal som pocit, že robím rozhovory so svojimi vrstovníkmi alebo staršími ľuďmi a že už som trochu opotrebovaný, pokiaľ ide o okruh otázok. Nevrávim, že by tí ľudia mali rovnaké osudy, ale žili v rovnakom čase a témy sa často opakujú. Milan Kňažko, Marián Labuda a Milan Lasica sú ľudia z jednej generácie, z jednej školy, dosť často z jedného divadla, a preto sa isté veci stále opakovali. Povedal som si, že urobím trochu odskok a oslovím ľudí, ktorí sú odo mňa mladší, a dokonca dievčatá.

Doteraz ste robili rozhovor vždy len s jedným človekom a teraz ste vypovedali až tri dámy. Prečo? A prečo práve v takejto kombinácii?

Myslím si, že na samostatnú knihu, pri všetkej úcte, ešte žiadna z nich nemá, keďže toho toľko zatiaľ neprežili. Rozhodol som sa ich spojiť do jednej knižky na základe niekoľkých kritérií: všetky sú z oblasti kultúry či šoubiznisu, všetky tri sú bystré, inteligentné a vo svojej oblasti špičkové.

Prekvapili vás Adela, Petra a Adriana v niečom?

Okrem Petry Polnišovej som nikoho lepšie nepoznal. Adelu som poznal len z rádia, keď som u nej bol asi dvakrát na rozhovor a Adrianu som nepoznal vôbec. Ale sledoval som, čo robia a ako sa mediálne prezentujú. Kým sme začali spolu pracovať, o každej som si naštuoval čo najviac. Jednak z médií, ale povedzme aj z exkluzívnejších zdrojov. V Divadelnom ústave majú Petra Polnišová a Adriana Kučerová svoje obálky a tam je množstvo rozhovorov a všeličoho z ich tvorby. Viem veľa o oblastiach, v ktorých sa pohybujú, takže som sa na to mohol pýtať dosť kompetentne. Ak ma niečím prekvapili, tak len príjemne. Všetky tri boli neuveriteľne komunikatívne, milé, ochotné, dobre sa s nimi spolupracovalo aj pri ich vyťaženi. Je totiž iné robiť knihu napríklad s pánom Chudíkom, čo bol obrovský zážitok, a hoci to malo svoje úskalía, prevažovali výhody, keďže mi bol bez problémov k dispozícii. Tieto dievčatá však kmitajú, dá sa povedať, že s „nasoleným zadkom“ nielen doma, ale aj po svete, takže niekedy bol problém dohodnúť si termíny. Na túto knižku som si preto dal oveľa viac času ako na tie predchádzajúce, pretože to nie je jedna knižka, ale sú to tri samostatné knihy.

Museli ste selektovať veľa materiálu?

S každou som sa stretol päť, šesť ráz, s Adelou

najviac, pretože stretnutia s ňou boli o niečo kratšie. Ale materiálu o každej bolo približne rovnako. To, čo som nahral, som, tak ako to zvyknem robiť, technicky prepísal, potom napísal a zeditoval. Ani pri autorizácii nevznikol žiadny vážnejší problém. U všetkých troch dievčat bolo vidieť, že o svojej práci seriózne uvažujú. Bolo mi napríklad sympatické, že sú lojálne voči tým, ktorí im dávajú prácu. Boli však dosť otvorené na to, aby bola kniha pre ľudí zaujímavá, aby sa z nej dozvedeli viac o ich názoroch. Pri rozhovoroch ma najviac zaujíma, čo si ľudia, s ktorými sa zhováram, myslia o tomto svete a o svojom živote v ňom. No aj ony, hoci sú ešte mladé, poskytli už médiám desiatky rozhovorov. Keď sa vás novinári tridsiaty raz pýtajú na to isté, máte v hlave zautomatizované odpovede. Tento stereotyp sa vždy usilujem u tých, z ktorými sa zhováram, rozrušiť a ísť viac do hĺbky. V novinách sa to nedá, v knihe sa to priam musí. Teraz to už je na čitateľovi, ktorý zhodnotí, ako sa to podarilo.

Môžete prezradiť niečo o tém z knihy, o ktorých bežne ani jedna z nich nehovorí?

Všetkých troch som sa pýtal na ich vzťahy a hovorili o nich celkom otvorene. Taká malá zaujímavosť: Adriana Kučerová mala pocit, že ju budem tlačiť do sféry šoubiznisu a mala s tým spočiatku problém. No rozptýlil som jej obavy, keď som povedal, že pred dvadsiatimi rokmi vystúpili najslávnejší svetoví tenoristi Pavarotti, Domingo a Carreras na futbalovom štadióne v Ríme pred 100 000 divákmi a odspievali výborný koncert. Minimálne vtedy sa začala éra šoubiznisu v opere. Ale ona sa pravdaže začala už oveľa skôr. Taká Maria Callasová bola veľká celebrita šoubiznisu. Adela a Petra ma zasa prekvapili, ako trpezlivo berú svoje pozície v šoubiznise. Sú natoľko inteligentné, že vedia, že ak sa tam už raz pohybujú, bolo by nezmyselné správať sa, akože tam nie sú. Neuzatvárajú sa pred svetom, neutekajú hystericky pred novinármi a fotografmi, no vedia si zachovať voči bulváru veľmi trpezlivú pozíciu. Nepodceňujú ho, neurážajú, neohrňajú nad ním nos, ale zase sa správajú tak, aby bulvár mal čo najmenej príležitosti si na nich zgustnúť. Nepatria k tomu typu „celebrit“, ktoré keď nabúrajú auto, tak v prvom rade volajú televíziu, rádio a noviny a až potom políciu a záchranku.

Kedy vlastne, celkom na začiatku celej edície, vyšiel prvý podnet na sériu kníh rozhovorov?

Podnet som dostal v jednom veľkom knihkupectve asi pred siedmimi rokmi, keď som videl na pulthro

plno rozhovorových kníh s ľuďmi, ktorí nemali nič za sebou, ktorých zástoj bol bezvýznamný a sú celebritami šoubiznisu na pol roka. A vtedy mi akýmsi krátkym spojením prišiel na um Milan Lasica, originálny, vtipný a brskný intelektuál, ktorý dovtedy nemal ani monografiu, ani knihu rozhovorov. Oslovil som s týmto projektom vydavateľstvo Forza Music, projekt sa im zapáčil a tak som oslovil Milana Lasicu. Keď som mu vyložil túto ideu, na chvíľu sa zamyslel a opýtal sa ma s iróniou seba vlastnou, čo si od toho slubujem. Povedal som mu, že uvidíme, keď to dáme dokopy. Súhlasil a tak sme si vo februári 2005 k tomu sadli. Mimochodom, bol to presne ten deň, keď bol v Bratislave Bush a Putin.

Nieko by mohol povedať, že sa pritom veľa nenarobíte, že len prepíšete, čo vám niekto povedal. Rozprávajú všetci ľudia rovnako?

Vôbec nie. Napríklad Milan Lasica rozpráva tak precízne, že - s malým zveličením - to môžete rovno tlačiť. Potom sú ľudia, ktorí rozprávajú ako keď tečie potôčik, robia všelijaké zákruty, víry a odbočky a vy si z toho musíte vyberať a dávať dokopy. Sú tiež ľudia, ktorí odbiehajú od témy a ja ich nechám rozprávať, nemám vo zvyku usmerňovať ľudí štýlom: „Na toto som sa nepýtal, odpovedajte na otázku.“ Ja už si ten materiál pri editovaní usporiadam.

Ako vzniká kniha rozhovorov?

Má tri fázy: prípravnú, o tej sme sa už zhovárali, potom samotný rozhovor, zaznamenaný na diktafón - vychádza to na 30-40 hodín záznamu - tretiu, najdôležitejšiu, editorskú. Vlastne napísanie knihy. Je veľmi dôležité, aby mi človek, s ktorým sa rozprávam, dôveroval, že napíšem knihu tak, ako to on hovorí, ale aj tak, aby sa to dobre čítalo. Kniha nikdy nie je proti nemu, ale vždy zaňho - to, čo robím, nie je investigatívna žurnalistika. Robím biografickú knihu o živote tej-ktorej osobnosti, ale nie je to podstavec pod jeho sochu. Nie s každým sa dá urobiť taká kniha. Sú ľudia, ktorí dôverujú len svojmu písanému prejavu. A vtedy to nejde.

Pomysleli ste si pri prvej knihe, že sa z toho vyvinie celá edícia, dnes už pomaly s desiatimi knihami?

Pravdu povediac nie, bral som to ako jednorazovú záležitosť. Ale kniha mala obrovský úspech. Prišla na vianočný trh a veľmi rýchlo sa vypredala a podobne to bolo aj s dotlačmi. Debatovali sme potom vo vydavateľstve, či budeme pokračovať a keď, tak kým. Povedali sme si, prečo nie, a pokračovali Zdenou Studenkovou. Vždy ma dosť zaujímala ako človek aj ako herečka a vždy sa mi páčilo, že je otvorená a priama. A potom sme sa rozhodli, že z toho urobíme sériu a každý rok na jesenný termín prinesieme rozhovor s niekým iným. Zatiaľ to dodržiavame, dokonca sme za jeden rok urobili až dve knihy, pretože sme zároveň s rozhovormi robili aj Rok Lasicu. Bola inak koncipovaná, bolo to 12 rozhovorov, každý mesiac jeden, aktuálne o tom, čo sa v danom mesiaci roku 2009 stalo a čo v ten mesiac prežil.

Ako vnímate rozhovory popri iných vašich literárnych aktivitách? Na akom stupienku dôležitosti, výnimočnosti ich máte?

Už tých aktivít nie je toľko, vek nepustí. Mám tri okruhy, ak nepočítam drobnú publicistiku, ktorá sa občas pritrafí: knihy rozhovorov, preklady z ruštiny a tvorbu textov piesní do muzikálov. Celkom dobre sa to dopĺňa.

Stalo sa niekedy, že človek knihu neautorizoval?

Pri každej autorizácii sa text spresňuje, aj trochu dotvára, no prípad, že by môj respondent (nemám rád to slovo) povedal, že je s textom taký nespokojný, že ho nepustí, sa zatiaľ nestal a dúfam, že ani nestane. Keď som dokončil prvú knihu rozhovorov s Milanom Lasicom a dal som mu rukopis na autorizáciu, mal som malú dušičku. Dost' ma prekvapilo, keď mi vrátil rukopis len s niekoľkými spresňujúcimi opravami. Prekvapenie bolo, samozrejme, príjemné. Vtedy povedal: „Mal som dve možnosti - buď si to celé napíšem sám, alebo to nechám tak. A ja som to nechal tak.“ Možno aj to je tajomstvo tých kníh. Pokiaľ by sa človek chcel presadiť aj ako autor písaného slova, bola by spolupráca veľmi ťažká.

Viete už, s kým budete robiť knihu rozhovorov na budúci rok? Podľa čoho ste si vybrali tento raz?

Keď sme sa nedávno vo vydavateľstve Forza Music bavili, s kým by stálo za to urobiť ďalšiu knihu rozhovorov, jednoznačne sme sa zhodli na Emilii Vášáryovej. Na to sa naozaj veľmi teším. A mám neskromný pocit, že aj ona. Každá takáto knižka je otvorený proces. To, že na nej začneme robiť neznamená, že ju aj úspešne dokončíme. V procese tvorby takej knihy musí byť na oboch stranách diktafónu maximálna miera slobody. Ale zatiaľ každá kniha vždy dospela k úspešnému koncu, pevne verím, že sa vydarí aj tá jedenásta.

Odhladnuc od literatúry, čo vám najviac zaberá čas?

Asi scrabble.

tiež výborne debatuje, ale sú aj takí, ktorí si nadávajú. Tí sa potom navzájom dávajú na „blacklist“ (čierna listina, pozn. red.)

Stretli ste sa s niekým z nich aj osobne?

Viem, že táto komunita robí aj verejné súboje, na ktorých sa osobne stretávajú, ale tam nechodím. Osobne však poznám pani, ktorá predáva knihy v jednom z kníhkupectiev, tiež jednu pani profesorku na strednej ekonomickej škole v Banskej Bystrici, kde som už bol dvakrát na literárnej besede... Nemal by som to hovoriť, ale neviem odolať nakuknutiu do herne, kto tam je a to aj v čase, keď ma na stole čakajú preklady. Ale dal som si sľub, že to obmedzím.

Ste v tom dobrý? Ktorý ste v tabuľke?

SNIMKA: ARCHIV

Kto by mohol napísať knihu s vami a o vás?

Prezradím vám tajomstvo: asi aj ja som človek, ktorý dôveruje len svojmu písanému prejavu. To je moja profesionálna deformácia ako spisovateľa. Možno aj preto som dosiaľ robil knihy najmä s hercami, ktorým sú vlastné iné výrazové prostriedky ako spisovateľom. Našťastie.

Je niekto z ľudí, ktorí tiež robia knihy rozhovorov, ktorých si vážite? Alebo od ktorých dokonca „odpisujete“?

V tomto žánri sa odpisovať nedá. Na svete je určite veľa skvelých „interviewerov“ a veľa dobrých kníh rozhovorov, žiaľ, moja jazyková (ne)vybavenosť mi umožňuje čítať ich len v slovenčine alebo v češtine. Veľmi si vážim českého publicistu Karla Hvizďalu, ktorý napísal knihu rozhovorov s Václavom Havlom, s Jiřím Suchým, s Pavlom Landovským, s kniežaťom Schwarzenbergom, to sú vynikajúce knihy, skvelá práca. Aj rozhlasová redaktorka Jana Klusáková urobila niekoľko menších kníh rozhovorov, tiež veľmi zaujímavých.

S kým ho hrávate?

S komunitou scrabblistov na internete. Je to asi 500 ľudí.

Vedia, s kým hrajú?

Keď je večer dobrý čas, tak tam proti sebe hrá asi 80-100 scrabblistov. Všetci, samozrejme, hrajú pod nickmi, ale je tam aj četovacia tabuľka, takže sa s protihráčom môžete aj baviť. Hrá sa tam liga na body a občas sa stane, že sa počas zápasu rozprúdi rozhovor a ľudia sa navzájom pýtajú: odkiaľ si, čo robíš, koľko máš rokov. A keď už poviem pravdu, že píšem, tak sa ma pýtajú: čo píšeš, píšeš do novin alebo knihy? A keď poviem, že texty, tak hneď aj dodám, aby si vygooglili Neberte nám princeznú a že tie texty som napísal ja.

Aká je reakcia?

Niekedy „Wow!“ Ale závisí to od človeka. Najstaršou hráčkou je asi 80-ročná pani, úplne skvelá, výborne sa s ňou debatuje. Potom sú tam 16, 17-roční stredoškóľaci, s ktorými sa

Som taký trochu lepší priemer. Tabuľka sa mení z hodiny na hodinu, bodovanie je dosť komplikované. Ale v mesačnej tabuľke som už bol raz asi dva dni prvý, potom som sa zosypal nižšie. Ale závisí to aj od toho, ako sa tomu venujete. Sú tam hráči, na ktorých vidíte, že sú to profíci.

Ako dlho už internetový scrabble hráte?

Asi dva alebo tri roky a pomaly sa dá hovoriť o ľahkej závislosti. Rozmýšľam, ako sa z nej dostanem. Že by som šiel na odvykačku? Ale čo keby sme sa tam stretli viacerí scrabblisti? Asi by sme si zahráli.

Aké bolo vaše leto?

O mne je historicky známe, že nie som turistický, ani dovolenkový typ. Nemám veľmi rád slnko, takže tie morské opekačky ma nelákajú. Nemám rád hory, každý o mne vie, že cesta do kopca je pre mňa veľkým psychickým utrpením. Posledné roky som si veľmi obľúbil wellnessy. Rád sa chodím trochu povälať v teplej vode. Tento rok idem do Piešťan.

V Hornádskom podolí pri sútoku Levočského potoka s Hornádom, asi šesť kilometrov juhovýchodne od Spišskej Novej Vsi, leží jedna z najstarších osád Spiša, Markušovce. Pomerne veľká obec sa spomína už v 12. storočí ako súčasť strážnych staníc pozdĺž poľsko-uhorskej hranice. Z nenápadného sídla sa postupne vyvinulo zemepánske mestečko, historicky späté s rodinou Mariássyovcov. Zakladateľom osady bol Gola, ktorý je považovaný za praotca tohto významného rodu. Počas tatárskeho vpádu bola osada úplne vyplienená.

Markušovský skalný hríb

Tamara Hrabková

Až po odchode Tatárov ju Golov syn Markus obnovil a starý názov Svätý Michal pozmenil na Terra Marci, čo v preklade znamená Zem Markova, Markušovce.

Sídlo bolo v minulosti známe predovšetkým šľachtickou školou, ktorá sa nachádzala priamo na hrade vedľa rímskokatolíckeho kostola sv. Michala, postaveného v neskororománskom slohu. Škola sa vyznačovala tým, že ju ako jedinú mohli navštevovať tiež synovia miestnych želiarov a vyučovalo sa na nej aj po slovensky.

Zachované časti pôvodne gotického hradu z 13. storočia prezrádzajú, že fortifikácia bola vybudovaná na skalnej vyvýšenine v obdĺžnikovom tvare a mala štyri nárožné bašty s adekvátnym ochranným zabezpečením. Napriek tomuto opatreniu rozsiahly hradný komplex počas protihabsburských povstaní zničili Levočania. Mariássyovci dali neskôr hrad obnoviť a renesančne upraviť, čím nadobudol svoju konečnú podobu. Po požiari v roku 1773 bola pevnosť opätovne renovovaná, avšak bez kontinuity obývania, nakoľko šľachtická rodina si v jej bezprostrednej blízkosti postavila veľkolepý kaštieľ.

Jednoposchodová renesančná budova s atikou mala štvorcový pôdorys s nárožnými rotundami, ktoré slúžili ako kľúčové strielne. V 18. storočí bol kaštieľ rokokovo upravený, pričom sa úplne zmenila fasáda a zvýšili a obvodové múry. Zakomponovaním súvislého horizontálneho pásu slepých okien objekt nadobudol dojem dvojposchodovej stavby s plochou atikou. Pred hlavným vchodom bol postavený portikus s krytým podjazdom a uprostred strechy pribudla baroková vežička. V 50. rokoch uplynulého storočia bol kaštieľ prispôsobený na účely múzea historického nábytku a interiérových doplnkov. Túto funkciu v podstate plní dodnes.

Na najvyššej terase francúzskeho parku v zadnej časti areálu stojí výrazná pamiatka rokokovej architektúry, letohrádok Dardanely. Pôsobivý objekt bol postavený zo spoločenských dôvodov, nakoľko mal v ňom byť ubytovaný cisár Jozef II. so svojim sprievodom. Ibaže vopred ohlásená návšteva sa napokon neuskutočnila. Po rozsiahlej rekonštrukcii, s prístavbou bočných traktov podľa pôvodného projektu, letohrádok dnes rovnako slúži na muzeálne účely. V reprezentačných miestnostiach je inštalovaná expozícia klávesových hudobných nástrojov, ktorá je jedinou svojho druhu na Slovensku.

Súčasťou historických solitérov v centre pamiatkovej zóny Markušoviec je aj viacero kúrií.

Jedna z nich sa nachádza západne od kaštiela a po rekonštrukcii sa stala dôstojným sídlom obecného úradu. Pred vchodom neskorobarokovej stavby je na kamennom stĺpe osadený erb Markušoviec. Profánny komplex vynovených pamätihodností stavebárskeho umenia je pýchou celého spišského regiónu a vďaka sprístupneniu širokej verejnosti šíri jeho slávu ďaleko za hranicami našej vlasti.

Priaznivá geografická poloha s množstvom nevšedných atrakcií nesporne prispela k tomu, že sa Markušovce radia na popredné miesto v rebríčku prírodných krás a zaujímavostí, ktoré sa nachádzajú v samotnom chotári obce. V prvom rade patrí k nim prírodná pamiatka, situovaná na ľavom brehu Levočského potoka neďaleko jeho sútoku s riekou Hornád. Je to názorná demonštrácia striedania geologických období transgresie a následného ústupu mora, čo podmienilo vznik typickej suchozemskej sedimentácie.

Mimoriadne hodnotná je tiež národná prírodná pamiatka Markušovské steny. Chránené územie o rozlohe 13,44 ha núka neopakovateľný obraz bizarných skalných exotov. Vystupujú na ľavom brehu meandrujúcej rieky Hornád, medzi obcami Markušovce a Matejovce. V centrálnej časti vymedzeného územia na strmom svahu vo výške 470 m n.m. možno uzrieť unikátny útvar, takzvaný Markušovský skalný hríb, ktorý je raritou v celoslovenskom kontexte. Pozostáva z 8 m vysokej nohy, zloženej z menej odolných zlepcov, a z klobúka o priemere 3 m, ktorý je vytvorený z odolného pieskovca. Pri pohľade na nezvyčajný fenomén návštevník nevedojak nadobúda dojem, že stojí zoči-voči rozprávkovej fosílii obrovitých rozmerov. Je to ozačstný zázrak prírody, ktorého vizuálna absorbcia zanecháva pocit nemého úžasu. Okolitý terén je popretkávaný spleťou turistických chodníkov, medzi ktorými dominuje vyznačená náučná a výchovno-vzdelávacia trasa. Osadené informačné tabule s príslušnou legendou záujemcov bezpečne prevedú týmto značne exponovaným teritóriom rázovitého Spiša.

MARKUŠOVSKÝ HRAD

... a veru, tých kráľov bolo neúrekom. Stáročia sú medzi nami. Veční sú medzi nami. Po moci bez konca túži rod Henrichov. Macbethove oči podliate krvou po krvi prahnú. Kleopatra opantáva Antonia. A pod pieskovými hradbami ich kráľovstiev, chvejeme sa my, diváci. Nad osudmi modrej krvi. Shakespeare, či už bol alebo nebol, či ženu mal a s ňou deti, či písať vedel a či mal dvojníka, všetko jedno je. On, napriek všetkým pochybnostiam, je synonymom pravdy ľudstva. Shakespeare je metafora. Čo v nej čítať? Vtip za vtipom vo veselohrách a mŕtvych na desiatky v tragédiách. Klasik, čo nemá konca. Studnica charakterov. Námety pre každého novodobého dramaturga. Azda, to je to pravé, čo tvorcov poháňa vpred. Tak, ako lekári prisahajú na Hippokrata, tak dramatici na Shakespeara. Každá strana jeho diela rozdúchava plamienok hereckých túžob. Pre režisérovo sú jeho drámy životnou výzvou. Hoc jeho meno v spoločnosti znie už ako klišé, v divadelných kruhoch dobre vedia, že spracovať Shakespeara sa dá len dvoma spôsobmi. Buď to zbabrete, alebo vás to vynesie na piedestál. Perpetuum mobile. Vždy a znova sa tvorcovia pokúšajú uchopiť hry najväčšieho klasika.

Kostým robí kráľov

Monika Necpálová

rozhodovať o osudoch iných je pýchou dnešných dní. Nuž potom, oko za oko, zub za zub. Chammurapiho zákonník starovekej Babylonskej ríše prenikol na anglický dvor.

Shakespeareova hra Oko za oko, niečo za niečo symbolicky popiera biblické „kto do teba kameňom, ty doňho chleбом“. Ghándióvská mierová politika nebola 17. storočiu blízka. Vo veselohre pod režijnou taktovkou Michala Vajdičku sa dozvedáme, že prachy sú prachy a kto má v rukách moc namiesto rozumu, je pánom situácie i katom zároveň. Feldekov preklad dáva na známosť, že spravodlivosť je slepá na obe oči. Však spráchnivené zákony napasovať na súčasnosť je veľakrát proti

nepotrebuje k úspechu veľa. Stačí príbeh ozvláštniť hereckými výkonmi mnohých Slovákov i Čechov, pridať provokatívne texty piesní k hudbe Mariána Čekovského, v ktorých nechýba patričná kritika nemravnej spoločnosti, a okoreniť trochu sexepílu. Áno, aj jemný nádych kabaretnej erotiky obmýva hry anglického dramatika. Divák sa nenahnevá, dokonca už nezostane ani zaskočený, keď čosi také na javisku vidí. Ľudské telo predsa neraz pertraktujú v reklamách a tu, v umení, ho aspoň môže vidieť esteticky zahalené (alebo odhalené). Na spštenie sa v hre objavuje okrem slovenskej a českej reči aj poľština či ruština. Tvorcovia dobre vedia, čo platí na divákov.

Zakaždým inak. Tradičné ponímanie sa vytráca.

V súčasných inscenáciách nenájdete dobové kostýmy. V predstavení Macbeth sa kostýmový výtvarník rozhodol siahnuť po vojenskom oblečení. Zdá sa, že Macbeth je vojak v prvej línii. Maskáčové nohavice a obranné čierne vesty až nápadne pripomínajú americkú kinematografiu. Novodobý Rambo. I tak možno pre lepšiu predstavu uviesť, až do akej roviny sú umelci schopní posunúť Shakespeara v roku 2011.

Macbetha počas tohtoročných Shakespeareovských slávností uvádzali na Zvolenskom zámku. Tri večery neboli trojkráľové, hoci kráľov bolo v samotnej hre viac ako dosť. Však o moc sa bojuje. A ak po nej prahnú viacerí, treba sa ich zbaviť. V hre napokon zo všetkých mužov zostane len hŕstka. A aj tým zvyšným pánom tvorstva vládne lady Macbeth. Azda najsilnejším vojakom v poli i jediným skutočným mužom je ona. Manipulácie a smrť bez hraníc sú nadčasové a odzrkadľujú i dnešnú dobu. Strácame zábrany a život druhého človeka, priateľa či nepriateľa je malichernosť. Bezhlavá schopnosť

všeobecnému blahu. Doba sa mení a to, čo sme mohli vyžadovať pred sto rokmi, je dnes na smiech. Alebo na šibenicu. Hrdina hry, Claudio, sa na Pražskom hrade postavil nielen pred divákov, ale aj pred súd. No nad jeho hlavou visí Damoklov meč. Tak to býva, keď hlupák rozhoduje o veciach morálky a striktnie sa drží zastaranej litery zákona. Posúďte sami: Možno vziať niekomu život za to, že „zblúdi“ pred svadbou a bude otcom? Ťažkého hriechu sa dopustil náš hrdina? No takého istého sa dopúšťa sám sudca, Angelo, v podaní Richarda Stankeho. Vodu káže, víno pije. Ten, čo dennodenne hreší voči spravodlivosti, ostáva bez viny, a ten, čo sa raz pokľzne, zaplatí životom? Nie je to azda paródia na našu spoločnosť?

Inscenácia je celkovo posunutá do súčasnej roviny. Na scéne Paľa Andraška stoja obrovské priehľadné písmená WIEN. Práve na predmestí Viedne sa totiž nachádza verejný dom. Neľakajte sa! Zakážu ho. Ibaže... ibaže by si zmenili živnosť na wellness. Nuž i takto komicky možno rozihrať Shakespeara. Bravúry scenár, plný inteligentného humoru,

Situačná komika splnila aj medzinárodný účel. Ved' na predstaveniach Shakespeareovských slávností sa neraz objavia zahraniční návštevníci. Zdá sa, že dvojazyčnosť nielenže nerobí problém divákovi, ale naopak je pri podobných podujatiach plusom. Slováci i Česi s radosťou vidia svojich hrať v rodnom jazyku za brehmi rieky Moravy. A to si veru nie všetky národy môžu dovoliť. Kráľovná Macbeth si ponecháva rodnú češtinu a tvrdosť jej jazyka akoby znásobovala nepriepustný charakter postavy. V inscenácii Oko za oko zas ľubozvučná slovenčina prevažuje a lahodí českému uchu. Slovenskí a českí divadelníci, od hercov, cez dramaturgov, až po režisérovo, sa tešia na letné prázdniny. Tie sú totiž o oddychu na anglický spôsob. Shakespeareovské slávnosti píšú už niekoľko rokov históriu na hradoch a zámkoch - v Prahe, Brne, Ostrave, vo Zvolene, Bratislave, v Košiciach. Divadlo spája ľudí. Prekračuje bariéry a ponúka možnosť medzinárodnej spolupráce. Keď sa to dá na javisku, tak prečo nie aj naozaj?

Karel Šíp o šansóne

O zábavnej päťdesiatminútovke Českej televízie s názvom Všechnopárty sme v našom časopise už písali. Jej moderátora Karla Šípa sme neraz hodnotili ako jedného z najlepších českých humoristických autorov, čo sa nám potvrdilo i tým, že u televíznych divákov získal ocenenie ako najlepší zábavný moderátor. Pre každú talk show si tento nenásilný humoristický autor stanoví určitú konkrétnu tému a od tej sa odvíja rozhovor so všetkými tromi pozvanými hosťami. Sympatické je, že ju realizuje naživo, bez akejkoľvek prípravy a bez písomných podkladov, čo je zakaždým evidentné.

Tretiu júlovú reláciu venoval Karel Šíp téme šansón (sám píše už dlhé roky texty k šansónom). A koho iného si mal k mikrofónu pozvať ako hlavného hosta než Hanu Hegerovú? Diváci sa tak trochu aj obávali, že jej reč bude možno menej zrozumiteľná - je totiž všeobecne známe, že už nejaký ten

rok nie je zdravá. Jej odpovede na moderátorove otázky boli však veľmi zaujímavé a vtipné, hovorila zrozumiteľnejšie ako mnohí mladí umelci pri besedách, jej reč bola skromná a sebakritická. Spomínala si na roky pri filme, v žilinskom Divadle pre pracujúcich, potom v Bratislave, kde si zarabala na uhlie do kachiel. Nie bez humoru opísala svoje súčasné „pyžamové dni“, počas ktorých po nahrávaní nejakej piesne potom doma odpočíva.

Aj druhým hosťom Všechnopárty bola Slovenka - šansoniérka s umeleckým menom Szidi Tobias, ktorá dnes už viac spieva v Čechách než na Slovensku. (Médiá ju označujú za novú Hanu Hegerovú, s čím táto vrelo súhlasí.) Vyznačuje sa zvláštnym zafarbením svojho altu a aj jej rozprávanie je skromné, prezrádza svoje chyby - o. i. aj fajčenie. V rozhovoroch evidentne rada využíva svoj materinský jazyk, avšak mieša ho s češtinou - nuž od talentovanej speváčky sotva môžeme žiadať aj talent na jazyky.

Ako tretieho hosta diváci privítali tiež ženu - herečku, moderátorku, speváčku Ester Kočíčkovú, ktorá úzko spolupracuje s hudobným skladateľom Lubomírom Nohavicom. Celé jej vystúpenie vo Všechnopárty vychádzalo z humoru a satiry, televízny divák sa pri ňom dokonale uvoľnil, diváci v divadle ho často prerušovali aplauzom. Nie bez šarmu hovorila i o svojich pedagogických rokoch medzi učňovskou mládežou a o spôsobe nahrávania nových piesní (sama si píše texty, ktorých zámerom je spoločenská kritika, najnovší je šansón Kolo mlynské v srdci mém). Zo svojho osobného života prezradila, že si akosi nedokáže nájsť dost času, aby sa poctivo pripravila na vlastné rozvodové konanie.

Jolana Kolníková

PREDPLATNÉ

Ponúkame vám možnosť za mimoriadne výhodných podmienok si náš časopis predplatiť.
Jedno číslo vás bude stať len 10 Kč
(na Slovensku 10 Sk / 0,33 €), pričom cena vo voľnom predaji je 18 Kč / 18 Sk / 0,6 €! Dostanete ho teda za 55 percent ceny a nemusíte ho zháňať po stánkoch!!!
Sami si môžete zvoliť aj obdobie!

Zašlite objednávkový kupón s vyznačeným predplatným obdobím (prípadne si časopis objednať telefonicky), my vám začneme zasielať magazín Slovenské dotyky a zároveň vám pošleme i vyplnenú zloženku, ktorou uskutočnite úhradu.

Predplatné v ČR:
Písomné objednávky:
Vydavateľství MAC, s. r. o.
Na Spojce 968/7,
101 00 Praha10-Vršovice
Telefonické objednávky:
226 218 864

Predplatné v SR:
Písomné objednávky:
Magnet Press, Slovakia s.r.o.
Šustekova 8, 851 04 Bratislava, SK
e-mail:vojackova@press.sk
Telefonické objednávky:
+421 2 67 20 19 21
Fax: +421 2 67 20 19 20

Firmy (z ČR i SR) môžu uhradiť predplatné aj na základe faktúry. Platí normálny postup, treba len na objednávkový kupón dopísať heslo „faktúra“ a priložiť lístok s vaším IČO, DIČ a bankovým spojením.

Objednávky do zahraničia (mimo ČR a SR) na rok 2006 prijíma redakcia. Poplatok 15 USD (Európa a zámorie pozemnou cestou), respektíve 20 USD (zámorie letecky) uhradte na náš účet číslo 192786560227/0100 v Komerčnej banke, pobočke Praha-Mesto.

SLOVENSKÉ DOTYKY

Magazín Slovákov v ČR

OBJEDNÁVKOVÝ KUPÓN

.....
meno a priezvisko

.....
adresa (vrátane PSČ)

od mesiaca:

do mesiaca:

.....
podpis

Vydavateľství MAC
spol. s r.o.

Na Spojce 968/7, 101 00 Praha 10-Vršovice
tel./fax: 226 218 865
e-mail: info@vydavatelstvimag.cz

Nabízí

• **zajištění**

kompletního vydavateľsko-nakladateľského servisu
foto, grafická úprava, tisk,
správa predplatiteľského kmene,
distribúcie predplatiteľům
pro periodika i knižní publikace

• **vlastní produkci**

50 druhů diet při nejčastějších onemocněních,
stolní kalendáře „Práce na zahrádce“,
„Recepty pro diabetiky“,
knihy s hobby a sportovní tematikou.
Více o nás a našich titulech včetně
možnosti pohodlného nákupu
v našem e-shopu, naleznete

na www.vydavatelstvimag.cz

Mesačník SLOVENSKÉ DOTYKY,
Magazín Slovákov v ČR, č. 9/2011

Vydavateľ: Slovensko-český klub, Anastázova 15, 169 00 Praha 6, IČO: 65398777
Vydavateľstvo: Vydavateľství MAC, spol. s r. o.,
Na Spojce 968/7, 101 00 Praha10-Vršovice
Adresa redakcie: Salmovská 11, 120 00 Praha 2, tel.: 224 918 483
tel./fax, záznamník: 224 919 525, e-mail: dotyky@czsk.net, http://dotyky.czsk.net
Šéfredaktorka: Naďa Vokušová, zástupca šéfredaktorky: Vladimír Skalský,
grafická úprava: Jozef Illiaš, jazyková úprava: Ľuva Svorová
Inzerciu prijíma redakcia
Rozširuje PNS, Mediaprint&Kapa, Transpress a súkromní distributéri
Vychádza s finančným príspevkom Ministerstva kultúry ČR
Podávanie novinových zásielok povolila Česká pošta, s.p., odštepny závod Praha,
č. j. NOV 6098/96 zo dňa 23. 8. 1996, reg. č. MK ČR 7535
Výšlo 5. 9. 2011

Redakčná rada:

Anton Baláz, Ladislav Ballek (predseda), Vojtěch Čelko, Lubomír Feldek,
Vladimír Hanzel, Emil Charous, Ján Rakytko, Vladimír Skalský,
Juraj Šajmovič, Marián Vanek, Robert Vano, Naďa Vokušová, Gabriela Vránová

Dvadsiateho ôsmeho júna tohto roku sme si pripomenuli 40. výročie smrti zakladateľa moderného slovenského umenia. V nadväznosti na odkaz svetovej výtvarnej moderny formuloval vlastnú predstavu o novom modeli tvorby, kde monumentálne meradlo vzťahu prírody a človeka vyjadruje pátos tlmočený akoby cez prizmu ideálu.

Pravdivosť vyjadrenia

Martin Benka sa narodil v Kíripolci 21. septembra 1888. Tri osmičky akoby umelcovi predučili osobitosť osudu nášho veľikána: jeho úspechy sa dostavili veľmi rýchlo vďaka mimoriadnemu talentu, mimoriadnej pracovitosti a tvorivému espritu. Ale na osobný život už umelcovi akosi nezvyšoval čas. Tvoril a žil v osamotenosti. A práve preto mohol vytvoriť také bohaté dielo, ktoré navyiac z veľkej časti venoval svojmu národu.

V rokoch 1903 - 1906 bol učňom v Hodoníne, v rokoch 1906 - 1909 pôsobil ako maliarsky tovariš vo viacerých viedenských firmách. V poslednom roku pracoval v súkromnej škole akademického maliara E. Neumanna, kde si jeho talent všimol český novinár a spisovateľ Jan J. Langer, ktorý mu zabezpečil profesionálne maliarske školenie u významného českého maliara, krajinára, prof. Aloisa Kalvodu. V jeho súkromnej škole študoval v rokoch 1910 - 1915. S Kalvodovou školou absolvoval v rokoch 1910 - 1914 viacero maliarskych ciest na Šumavu a každoročne aj na Moravské Slovácko. Tu sa spriatelil s moravským maliarom Jožom Úprkom, o víkendoch navštevoval jeho rodičov v Hrozňovej Lehote, kde tiež vzniklo niekoľko obrazov.

Začiatkom leta 1913 na radu priateľov vycestoval za honoráre z výstavy v Rudolfíne do Veličnej na Orave. Táto cesta mala rozhodujúci význam pre jeho ďalší umelecký rast. Obdobie medzi dvoma vojnami prežil v Prahe, pravidelne však navštevoval Slovensko. V roku 1939 sa natrvalo usadil v Martine. Z každoročných ciest po slovenskom vidieku a niekoľkých návštevách zahraničia prinášal hotové štúdiá a skice, ktoré spolu s veľkoformátovými olejovými maľbami tvoria základný fond umelcovho diela.

Martin Benka bol všestranný umelec. Venoval sa kresbe, malbe, grafike, ilustrácii, návrhom monumentálno-dekoratívnym. Svoje názory na umenie vydal v roku 1960 v knihe pamäti Za umením, posmrtné vyšiel súbor jeho textov O umení (1980).

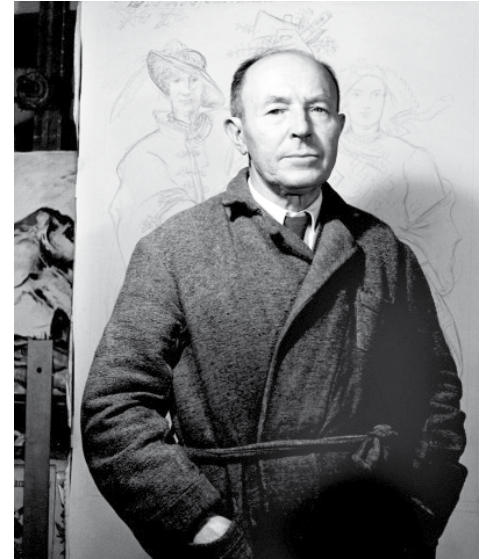
I keď Benku poznáme skôr ako maliara baladického Slovenska, chcem zdôrazniť, že vrcholom jeho tvorby je expresívne ponímanie krajiny, pre ktoré sa už na začiatku svojej výtvarnej cesty rozišiel so svojím učiteľom Kalvodom, ktorý po ňom požadoval „mařákovské“, t. j. impresívne ponímanie krajiny. A Benka, kresliar, či grafik a ilustrátor, to je „predfullovsky“ moderne ponímaný výtvarný materiál, ktorého, ako sám autor zdôraznil, „podstata tvorby nespočíva v násilnom dialógu medzi národným a internacionálnym, ale v pravdivosti vyjadrenia sa modernými prostriedkami...“

V roku 1958 sa presťahoval do nového ateliéru na Kuzmányho ulici v Martine, kde žil a tvoril až do smrti. Ako protihodnotu za vybudovanie svojej obrazárne (bola sprístupnená v roku 1973) venoval a odovzdal štátu základnú umeleckú zbierku vyše 5000 diel.

Benka bol aj medzinárodne uznávaný umelec. Už v roku 1937 dostal Striebornú medailu na Svetovej výstave v Paríži a Cenu slovenskej krajiny obdržal v roku 1939. V tom istom roku bol jeho obraz Pastier z Tatier, ako jediný z československej kolekcie, odmenený a zakúpený Gallery of Science and Art v New Yorku. Štátnu cenu dostal v roku 1949. Pri príležitosti jeho 65. narodenín mu bol ako prvému slovenskému maliarovi udelený titul národný umelec.

Mala som to šťastie, že som umelca osobne poznala vďaka jeho častým návštevám v kúrii Márie Medveckej v Tvrdošíne na Orave. S Máriou ma spájalo viac ako 30-ročné priateľstvo a Benka s nami a Tiborom Belanom viedol dlhé rozhovory o umení, moje pražské vzdelanie považoval za skvelé, rád diskutoval o odlišnosti ciest českého a slovenského výtvarného umenia 60-tich rokov. Naposledy som ho stretla v roku 1970 a vtedy mi povedal, že sa už asi neporozprávame. A mal pravdu. V roku 1971 odišiel. Jeho dielo tu však zostalo pre nás a tých, ktorí prídu po nás.

Jiřina Divácká

Slovenský národný korpus

– zdroj informácií o slovenskom jazyku, Slovensku,
o vzťahoch s inými jazykmi a krajinami

<http://korpus.sk>

Mária Šimková

Informatizácia spoločnosti a rozvoj počítačových technológií nevynecháva zo svojho vplyvu ani klasické, spoločenskovedné disciplíny, v ktorých donedávna stačilo na prácu pero a papier. Aj v jazykovede sa popri uplatňovaní viacerých moderných metód a smerov výskumu (pragmatika, kognitívna lingvistika, etnolingvistika a pod.) stále viac dostáva do popredia počítačová a korpusová lingvistika. Budujú sa veľké elektronické databázy textov, jazykové prostriedky (slova, spojenia, gramatické javy) v nich obsiahnuté sa technicky spracúvajú tak, aby záujemcovia i výskumníci mohli efektívne získať všetky potrebné jazykové informácie. **Slovenský národný korpus**, o ktorom bude reč a ktorý sa už takmer desať rokov buduje v Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV, predstavuje takúto – pre slovenské jazykové spoločenstvo a pre tých, čo sa o slovenčinu zaujímajú, – dôležitú a rozličným spôsobom využiteľnú textovú databázu. Čitateľom Dotykov so slovenčinou chceme Slovenský národný korpus a možnosti jeho využitia priblížiť z viacerých strán. Pre „bežných“ záujemcov o slovenčinu predstavuje tento korpus predovšetkým možnosť nazrieť do života slov, ako sa odzrkadľuje v ich výskyte v množstve rozmanitých textov, pre iných možnosť skúmať život slov a ďalších jazykových javov aj v zložitejších súvislostiach. Hoci samo používanie korpusu nie je náročné (v najjednoduchšej forme stačí aj neregistrovanému používateľovi zadať do okienka „hľadať“ na stránke <http://korpus.sk> hľadaný výraz a dostane sa k jeho textovým výskytom), odborná a vedecká práca, ktorá je

za tým, už taká jednoduchá nie je.

Tvorba korpusov a vývoj nástrojov na ich využívanie predstavuje komplex technických, programátorských, infromatických a lingvistických prác, čo sa nezaobíde bez zapojenia odborníkov zo všetkých týchto oblastí, ale ani bez vzájomnej spolupráce medzi podobnými pracoviskami v rôznych krajinách. Slovenskí a českí jazykovedci majú dlhodobu dobré kontakty, takže keď sa v roku 2002 na Slovensku zachytil vo svete vtedy už 40 rokov trvajúci prúd korpusovej lingvistiky a v Jazykovednom ústave L. Štúra SAV sa začal budovať Slovenský národný korpus, mohli sme od samého začiatku konzultovať najmä s kolegami z Českej republiky, ktorí mali v tejto oblasti viacročné skúsenosti. V r. 2000 už bol na internete prístupný stomiliónový reprezentatívny korpus písaných textov súčasnej češtiny, k dispozícii boli nástroje na jeho tvorbu i využívanie a ďalšie zdroje na výskum českého jazyka, čo vzhľadom na jeho vysokú flektivnosť (bohaté skloňovanie a časovanie) nebolo triviálne. Na pražských univerzitných pracoviskách – v Ústave Českého národného korpusu FF UK, v Ústave formálnej a aplikovanej lingvistiky a v Centre počítačovej lingvistiky MFF UK, v Ústave teoretickej a počítačovej lingvistiky FF UK – a na Katedre informačných technológií Fakulty informatiky MU v Brne sme stretávali nezištných radcov, ktorí nám poskytli svoje skúsenosti, nástroje, kontakty na zahraničné pracoviská a upozornili nás aj na zistené „slepé uličky“ pri hľadaní najvhodnejších metód na počítačové spracovanie češtiny, aby nám uľahčili

vybudovanie pracoviska i databázy Slovenského národného korpusu a spracovanie slovenských textov. Bol to nezabudnuteľný prejav kolegiality, s ktorou sme sa stretávali aj neskôr, keď sme dosiahli prvé cenné výsledky, a stretávame sa dodnes v spoločných projektoch, na konferenciách, v neformálnych kontaktoch.

Už po niekoľkých rokoch intenzívnej práce sme mohli sprístupniť aj národný korpus slovenského jazyka a veľkej časti slovenskej verejnosti i viacerým záujemcom zo zahraničia sa stala dôverne známou internetová stránka Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV (www.juls.savba.sk) vďaka ponuke nachádzajúcej sa v elektronickej databáze lingvistických zdrojov (monografií, zborníkov, časopisov), slovníkov a príručiek. Čitateľa Dotykov o nej boli informovaní v predchádzajúcej prílohe, no v rámci úplnej predstavy o projektoch a databázach Slovenského národného korpusu sa žiada o lingvistických zdrojoch čo-to zhrnúť i doplniť.

Všetkým nositeľom, používateľom a poznávateľom slovenského jazyka sú na tejto stránke (resp. aj priamo na adrese <http://slovníky.korpus.sk/>) on-line bezplatne prístupné elektronicke verzie aktuálnych vydaní základných kodifikačných príručiek (Krátky slovník slovenského jazyka, Pravidlá slovenského pravopisu) a staršieho slovníka väčšieho rozsahu (Slovník slovenského jazyka, 1959 – 1968), ktorý síce nepatrí medzi súčasné kodifikačné príručky, no poskytuje obraz o vývine, dynamike súčasnej slovenčiny a širší záber dodnes platných spisovných slov a tvarov

v porovnaní s „krátkym“ slovníkom a pravidlami obsahujúcimi iba jadro slovnej zásoby. Uvedené výkladové slovníky a pravopisnú príručku súčasnej slovenčiny vhodne dopĺňa Synonymický slovník slovenčiny, Slovník cudzích slov (preklad českého Akademického slovníka cizích slov) a ukážka historickej lexiky slovenčiny predspisovného obdobia v podobe 5. zväzku Historického slovníka slovenského jazyka. Medzi lexikografické príručky sú z hľadiska obsahu a techniky spracovania zaradené aj onomastické príručky, resp. zdroje – Názvy obcí Slovenskej republiky (Vývin v rokoch 1773 – 1997), Príezviská na Slovensku (podľa stavu v roku 1995) a databáza urbanoným. Osobitnú položku predstavuje zvukový súbor, ktorý vznikol v rámci našej spolupráce v projekte Slovak Online. Ide o načítané heslové slová z Krátkeho slovníka slovenského jazyka, aby cudzinci učiaci sa slovenčinu alebo zaujímajúci sa o ňu mali aj auditívnu predstavu o podobe slovenských slov. V uvedených príručkách a zdrojoch je možné vyhľadávať vo všetkých naraz alebo jednotlivo či vo viacerých podľa výberu. Spôsob práce je odlišný od listovania v tlačenej príručke, ale má svoje nesporné výhody: nájdenie a okamžité porovnanie spracovania hľadaného slova v rozličných zdrojoch, možnosti vyhľadávania podľa začiatkov slov, zakončení slov, časti slov a pod. Po zadaní hľadaného slova a zobrazení heslovej state sa pri základných údajoch o konkrétnej príručke dá prezrieť aj úvod k jej tlačenej verzii alebo iné informácie o nej.

Elektronického spracovania a internetového prístupnosti sa dostalo aj bibliografii Slovenských jazykovedcov. Päť zväzkov zahŕňajúcich postupne roky 1925 až 2005 (aktuálny šiesty zväzok obsahujúci r. 2006 – 2010 sa pripravuje do tlače) predstavuje unikátny súbor bibliografie vednej disciplíny nielen na Slovensku. Malou ukážkou technických možností a zaujímavou školskou pomôckou je automatický prekladač do štúrovej slovenčiny, ktorý vznikol na báze digitalizácie originálneho textu Štúrovej Nauky reči Slovenskej z r. 1846. Podobný prekladač možno bude na našom pracovisku časom vyvinutý aj pre bernolákovskú slovenčinu, keďže sme digitalizovali päťzväzkový Bernolákov Slowár Slowenský Česko-Latinsko-Ľemcko-

Uherský z r. 1825. Momentálne sa pracuje na užívateľsky ústretovejšom spôsobe vyhľadávania v tomto slovníku. Uvedené diela sú spolu s ďalšími slovenskými jazykovednými publikáciami a periodikami dostupné na adrese <http://korpus.sk/dicts.html>.

Celý súbor lingvistických zdrojov sprístupnených na stránke JÚLŠ SAV je v podstate sprievodným, no veľmi dôležitým produktom projektu *Budovanie Slovenského národného korpusu a elektronizácia jazykovedného výskumu na Slovensku*. Nemalé investície do digitalizácie, technického spracovania a prístupnosti uvedených zdrojov boli možné vďaka podpore Ministerstva kultúry SR, Ministerstva školstva SR a vedenia Slovenskej akadémie vied a bohato sa vrátili a vracajú: na stránku smeruje denne v priemere 40-tisíc dopytov, ľudia pracujúci so slovom majú ľahký prístup k základným kodifikačným príručkám a iným zdrojom, čo nám viacerí lingvisti v zahraničí úprimne závidia, prípadne sa našim postupom nechali inšpirovať, mladí ľudia si dávajú linku JÚLŠ SAV do svojich obľúbených položiek (vidíme to napr. v ich blogoch), na internete sa diskutuje o slovenčine a jej používaní. On-line prístup k lingvistickým zdrojom veľmi oceňujú lektori slovenského jazyka a iní záujemcovia o slovenčinu v zahraničí, ktorí inak nemajú veľa možností dostať sa k aktuálnym lexikografickým príručkám. WWW adresa JÚLŠ SAV sa nachádza napr. aj na takej stránke, ako je How-to-learn-any-language.com – The website about teaching yourself languages.

Základnou úlohou nášho projektu je predovšetkým budovanie Slovenského národného korpusu ako elektronickej databázy písaných textov rôznych štýlov, žánrov a vecných oblastí, regiónov, vydavateľstiev, generácií a pod. od r. 1955 po súčasnosť a budovanie celonárodnej databázy štandardnej hovorenej podoby súčasnej slovenčiny – Slovenského hovoreného korpusu. Osobitnými podprojektmi sú ručne morfológicky a syntakticky anotované korpusy vybraných textov, morfológický analyzátor (slovník všetkých tvarov jednotlivých slov), paralelné korpusy, Slovenská terminologická databáza, Slovník slovných spojení v slovenčine, Frekvenčný slovník slovenského jazyka. Metodológia spracovania a využívania korpusových databáz slovenského jazyka i ďalších elektronickej

jazykových zdrojov a vývoj jazykových nástrojov pre slovenčinu sa koordinuje s medzinárodnými štandardmi v rámci spolupráce vo viacerých európskych projektoch a konzorciách i v rámci bilaterálnych spoluprác.

SLOVENSKÝ NÁRODNÝ KORPUS – PRIMÁRNÝ KORPUS PÍSANÝCH TEXTOV

Jazykové korpusy, a teda aj Slovenský národný korpus, sa budujú ako referenčný zdroj, ako materiálová báza na ďalšie, zvyčajne jazykovedné výskumy (systém a štruktúra daného jazyka, význam, funkčnosť a variabilita jazykových prostriedkov, porovnanie s inými jazykmi a pod.). Vzhľadom na to, že sú to súbory veľkého množstva textov (v súčasnosti ide štandardne o miliardu i viac miliárd textových jednotiek – slov a rôznych znakov vyskytujúcich sa v textoch, pričom len pred pár rokmi sa štandard pohyboval v desiatkach a celkom nedávno v stovkách miliónov jednotiek), korpusy slúžia na objektívny výskum reálneho fungovania jazyka. Od korpusu nemôžeme očakávať to, čo od výkladového slovníka či kodifikačnej príručky, v ktorých používatelia hľadajú presné definície jazykových prostriedkov a opis pravidiel na ich fungovanie. Korpus „iba“ poskytuje jazykové informácie a kontexty na prípravu naozaj kvalitného slovníka, príp. na doplnenie existujúcich slovníkov a príručiek, gramatík a učebníc. Na báze materiálu Slovenského národného korpusu sa napr. koncipuje nový viaczväzkový Slovník súčasného slovenského jazyka, ktorého prvé dva zväzky (písmená A – G a H – L) má verejnosť už k dispozícii. Korpus nie je ani elektronickej knižnice či archívu textov, z ktorého by si používateľ – potenciálny čitateľ – mohol stiahnuť celú knihu alebo iný (novinový, časopisecký) text, o ktorý by mal záujem. Jazykový korpus je založený na obsiahnutí a poskytovaní jazykových informácií rôzneho druhu a všetci používatelia sú viazaní používať korpus výlučne na vedecko-výskumné a iné nekomerčné ciele a citovať korpus i jednotlivé zdroje v súlade s autorským zákonom.

Texty sa do korpusu získavajú v elektronickej podobe z vydavateľstiev alebo od autorov tak, ako vyšli tlačou (súčasťou korpusov bývajú

aj rukopisy, ak sa ich podarí získať), alebo sa z tlačenej podoby (ak neexistuje elektronická) vyhotovuje technická rozmnoženina skenovaním, rozpoznávaním a rekonštruovaním tak, aby bola identická s pôvodne vydaným textom. V korpuse sa preto nachádzajú aj rôzne chyby – preklepy, pravopisné, gramatické či štylistické chyby, no aj jazykové hry a rôzne okazionálne, príležitostné tvary, ktoré sa v korpuse neopravujú, pretože cieľom korpusov nie je ideálna (systémová) podoba textov. Ak by sa aj taký cieľ mal vytýčiť, stáli by sme pred dilemou, čo opraviť a čo nie. Korpusy totiž obsahujú texty členené podľa rôznych pravopisných noriem. Napr. pre primárny korpus písaných textov bolo v Slovenskom národnom korpuse stanovené časové rozpätie spracovania slovnej zásoby od roku 1955 po súčasnosť. Dolná hranica sa odvíja od poslednej väčšej pravopisnej reformy v r. 1953 a jej zavedenia do praxe. No menšie pravopisné úpravy a reformy sa realizovali aj neskôr, len v 90. rokoch 20. storočia boli tri, čo sa samozrejme odrazilo aj na textoch z rôznych období. Korpus tak dobre posluží pri analýze dynamiky jazyka, jazykovej normy a stability kodifikácie. Realnosť a prirodzená chybovosť textov v korpuse má navyše svoje využitie pri výskume najčastejších/najtypickejších chýb a spätnom zdokonaľovaní metodiky výučby

pravopisu či strojopisu, opravovacích i rozpoznávacích programov.

Databáza primárneho Slovenského národného korpusu je prístupná na internete od roku 2003 (<http://korpus.sk>). Po prvých testovacích verziách nasledovali stále väčšie a kvalitnejšie spracované databázy, pričom novšia verzia vždy „pohltila“ staršiu, ktorá zároveň ostala zachovaná aj vo svojej pôvodnej podobe. Najnovšia, v poradí ôsma verzia hlavného, základného korpusu *prim-5.0* bola sprístupnená začiatkom r. 2011 v rozsahu 720 miliónov textových jednotiek (slová, interpunkčné znamienka, číslicové a iné neslovné zápisy, emotikony a pod.). Krátko po nej pribudla v našej ponuke prvá verzia webového korpusu slovenčiny v rozsahu takmer miliardy textových jednotiek, ktorý bol vytvorený v spolupráci s Fakultou informatiky MU v Brne. Každý text v klasickom korpuse má podrobnú bibliografickú a štylovo-žánrovú anotáciu, vo webovom korpuse sa táto externá anotácia robí úspornejšie. Korpusy sú automatizovane lematizované (každý slovný tvar má pri sebe informáciu o základnom, slovníkovom tvare – leme) a automatizovane morfoloicky označované po natrénovaní na ručne morfoloicky anotovaných textoch (každý slovný tvar má pri sebe informáciu o konkrétnom páde, čísle, osobe, čase a pod., ktoré mu

prislúchajú v konkrétnom kontexte).

Práca s korpusom je jednoduchá. Neregistrovaný používateľ môže napísať do vyhľadávacieho okienka na stránke Slovenského národného korpusu slovo v jeho konkrétnom alebo základnom tvare a zobrazia sa mu kontexty jeho výskytov v rozsahu max. 100 textových jednotiek v podobe konkordančného výpisu, t. j. hľadané slovo je v strede riadku, zľava a sprava je príslušný kontext. Pri každom riadku si možno v ľavom stĺpci zobrazí bibliografickú a štylovo-žánrovú anotáciu zdrojového textu. Takto má neregistrovaný používateľ k dispozícii jednu, aktuálnu verziu verejne prístupného veľkého korpusu *prim* (tento rok *prim-5.0-public-sane*) a poslednú verziu ručne morfoloicky anotovaného korpusu (*r-mak-3.0*).

Registrovaní používatelia dostávajú na základe podpísania podmienok používania (<http://korpus.sk/registration.html>) osobitný prístup s heslom na prácu s korpusom prostredníctvom korpusového manažéra Manatee s klientom Bonito z Fakulty informatiky MU Brno a majú k dispozícii všetky verzie a špecifické podkorpora (porov. ďalej). V nich môžu nielen jednoducho vyhľadávať, ale uvedený počítačový nástroj im umožňuje vyhľadané kontexty (neraz desiatky tisícov dokladov) triediť, zisťovať ich rôzne

Ukážka výskytu výrazu *slovenský* a *český* v rôznych tvaroch.

štatistické hodnoty a distribúcie, vytvárajú kolokácie (spolu výskyty slov) a pod. Vyselektovaný materiál si môžu uložiť do vlastného počítača a ďalej s ním pracovať. (Viď tabuľka na predošlej strane.)

V kontextoch vidíme spoločné oblasti pôsobenia: umenie, šport, veda a výskum, medzinárodné vzťahy. Pri hľadaní výrazu s opačným poradím členov – *český a slovenský* – zistíme, že kým prvé spojenie sa nachádzalo v 720-miliónovom korpuse 4050 x, opačné poradie členov (prídavné meno *český* na prvom mieste) sa vyskytuje 6112 x. Z obsahu a pôvodu vyhladaných kontextov zistíme, že veľká časť druhého typu dokladov pochádza z textov z obdobia spoločnej republiky alebo z textov obsahujúcich historické reálie.

Vzhľadom na značný rozsah základného korpusu, prevahu publicistických textov v ňom a s ohľadom na špecifické potreby rôznych korpusovolingvistických výskumov sa od verzie prim-2.1 vytvárajú osobitné subkorporusy:

- štýlovo vyvážený korpus, v ktorom sú publicistické, umelecké a odborné texty zastúpené rovnako tretinovým podielom,
- subkorpus *sane*, ktorý na rozdiel od *all* neobsahuje lingvistické texty, texty bez diakritiky, texty pochádzajúce zo zahraničných slovenských enkláv a pod.,
- subkorpus výlučne publicistických textov,
- subkorpus výlučne odborných textov,
- subkorpus výlučne umeleckých textov,
- subkorpus slovenských umeleckých textov
- subkorpus všetkých slovenských textov.

V hlavnom korpuse aj v jednotlivých subkorpusech sa dá cielene vyhľadávať i podľa ďalších štýlovo-žánrových, vecných a časových kritérií – podľa atribútov a hodnôt uvedených na <http://korpus.sk/bibstyle/> (napr. možno vyselektovať jazykové prostriedky používané v rozprávkach pre deti v 90. rokoch minulého storočia).

Všetky verzie od prim1 aj všetky z nich odvodené podkorporusy sú, ako sme už spomínali, automatizovane lematizované a morfológicky anotované, takže sa v nich dajú vyhľadávať slová a slovné spojenia:

- podľa konkrétneho tvaru:
triedou – zobrazí sa výraz *triedou* vo všetkých kontextoch v korpuse,
- podľa základného tvaru – lemy:
trieda – zobrazia sa kontexty slova

trieda vo všetkých jeho pádoch jednotného aj množného čísla, a to aj v prípadoch, ak stojí na začiatku vety a začína sa veľkým písmenom, alebo

- podľa morfológickej charakteristiky – tagu (<http://korpus.sk/morpho/>): napr. *J* – zobrazia sa kontexty všetkých citoslovieč nachádzajúcich sa v korpuse, *SSfs7* – zobrazia sa kontexty všetkých podstatných mien (substantív – S) so substantívnym skloňovaním (S) ženského rodu (f) v jednotnom čísle (s) a 7. páde;
- nezávisle od lematizácie a morfológickej anotácie môžeme pomocou regulárnych výrazov (režazce znakov a špeciálnych symbolov, pomocou ktorých sa na základe istých pravidiel vymedzuje množina hľadaných režazcov; <http://korpus.sk/usage.html>) vyhľadávať slová alebo časti slov obsahujúce konkrétne kombinácie znakov: napr. **dou* (bodka, hviezdička, *dou*) – zobrazia sa výskyty všetkých slov zakončených na *-dou* (napr. *abecedou, biedou, čriedou, kriedou, vedou*).

Kontexty vyhľadané prostredníctvom klienta Bonito sa dajú usporadúvať podľa ľavej alebo pravej strany, dajú sa zobrazíť kolokácie kľúčového slova (spoločné výskyty s najbližším slovom alebo najbližšími slovami v texte), pomocou pozitívneho alebo negatívneho filtra sa dá spresniť rozsah výberu a pod. Na priamejšie zobrazenie vzťahov medzi jazykovými prostriedkami sa najnovšie používa nástroj SketchEngine (<http://www.sketchengine.co.uk/>), avšak vzhľadom na podmienky licencie iba interne v JÚLŠ SAV.

Tieto spôsoby vyhľadávania a práce s korpused sa uplatňujú aj v iných korpused, napr. aj v Českom národnom korpuse (<http://ucnk.ff.cuni.cz/>).

Využívanie Slovenského národného korpusu (každoročne okolo 400 registrovaných používateľov, neregistrovaní sú zahrnutí v už spomínaných 40-tisícových prístupoch denne) sa realizuje vo všetkých oblastiach, pre ktoré sa jazykové korporusy budujú. Okrem primárnych a stále hlavných používateľov – lexikografov dnes korporusy využívajú bádatelia vo všetkých lingvistických disciplínach, najmä v interdisciplinárnych odboroch korpusová lingvistika a počítačové spracovanie prirodzeného jazyka (natural language processing – NLP). Jazykové informácie získané z korpusov sa využívajú aj v ďalších vedných odboroch, napr. v logopédii, neurológii,

psychológii, ako aj v školskej praxi na tvorbu jazykových a štylistických cvičení či na samostatnú, tvorivú a dynamickú prácu žiakov pri výučbe daného jazyka ako materinského alebo cudzieho.

Osobitnú skupinu používateľov predstavujú autori textov (umeleckej, odbornej, populárno-náučnej literatúry a publicistiky) a prekladatelia, ktorí sú jednak významnými spolutvorcami korpusu ako poskytovatelia textov (<http://korpus.sk/contributors.html>), jednak im ako používateľom môžu byť zhromaždené a elektronicky spracované texty a výsledky súvisiacich projektov nápomocné pri hľadaní alebo overovaní významu či pravopisu slov, ich kontextovej spájateľnosti (gramatickej i významovej), zapojenosti do frazém, terminologických sústav, synonymických radov a pod. Niektoré výsledky vyhľadávania a frekvenčné ukazovatele sú bežne využiteľné, iné majú užšie, lingvistické alebo počítačové využitie. Niekedy vieme presne, čo hľadáme, a v prípade príliš veľkého počtu výpisov si to môžeme pomocou nástrojov a triedení vyselektovať, inokedy nás rozsiahly materiál privedie k slovám či spojeniam, o ktorých sme pri zadávaní hľadaného režazca možno ani netušili (najmä pri kolokáciách). Práca s korpusovým materiálom je skutočne fascinujúca a prináša nový pohľad na jazyk, na používanie a fungovanie jazykových prostriedkov, na možnosti ich počítačového spracovania.

Dúfame, že záujemcovia o slovenský (ale i český) jazyk nájdu v národných korpused, špecifických podkorpused a databázach zaujímavé informácie o reálnom fungovaní jazyka v súčasných písaných textoch aj hovorených prejavoch. Vyhľadávacie okienko vedľa zázračného pokynu „hľadať“ na stránke <http://korpus.sk> vovedie používateľa priamo do najväčšej textovej databázy Slovenského národného korpusu. Cez podstránky sú dostupné ostatné zdroje (hovorený korpus, paralelné korporusy, terminologická databáza...), s ktorými čitateľov Slovenských dotykov oboznámime v nasledujúcej prílohe. Pristavíme sa aj pri ďalšom možnom využití korpusu – frekvenčnej analýze odhaľujúcej o. i. obraz nášho sveta zachytený v jazyku.

Poznámka:

Informácie uvedené v tomto príspevku možno nájsť viac alebo menej rozvinuté a zasadené do rôznych kontextov aj na stránke Slovenského národného korpusu a v ďalších autorkiných príspevkoch.